

Nota van Antwoord

Zienswijzen Ontwerp Natura 2000- beheerplan Leekstermeergebied

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Drenthe
op 27 juni 2023

Inhoud

1. INLEIDING	3
1.1. Gevolgde procedure	3
1.2. Reacties op het ontwerp beheerplan Leekstermeergebied	3
1.3. Verdere procedure	4
1.4. Leeswijzer	4
2. Wijzigen beheerplan leekstermeergebied	4
3. Zienswijzen en reacties	6

1. INLEIDING

In deze Nota van Antwoord beantwoorden Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) de binnengekomen zienswijzen op het ontwerp Natura 2000-beheerplan Leekstermeergebied (het beheerplan). GS hebben het ontwerp beheerplan ter inzage gelegd. Geïnteresseerden hebben de gelegenheid gebruik om zienswijzen in te dienen. GS hebben kennisgenomen van de zienswijzen naar aanleiding van het ontwerp beheerplan. De zienswijzen zijn in deze Nota van Antwoord verwerkt. In dit document is terug te lezen waarom zienswijzen wel of niet tot aanpassing van het beheerplan hebben geleid.

1.1. Gevolgde procedure

Bij de voorbereiding van het beheerplan is afdeling 3.4 Uniforme openbare voorbereidingsprocedure van de Algemene wet bestuursrecht gevolgd.

Op 10 januari 2023 hebben GS het ontwerp-beheerplan Leekstermeergebied vastgesteld. Provincie Drenthe is voor het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied de voortouwnemer om het beheerplan op te stellen. In het beheerplan is opgenomen wat de instandhoudingsdoelen zijn voor de typen natuur en dier- en plantensoorten die de Rijksoverheid voor dit gebied heeft vastgesteld. Daarnaast geeft het beheerplan aan welke maatregelen nodig zijn om de natuur duurzaam te bewaren en waar nodig te herstellen. De beheerplannen hebben een looptijd van zes jaar en kunnen eenmalig met maximaal zes jaar worden verlengd.

De betreffende stukken lagen vanaf vrijdag 13 januari 2023 zes weken digitaal ter inzage. Vanaf 13 januari t/m 24 februari 2023 kon eenieder een zienswijze op het ontwerp beheerplan indienen.

1.2. Reacties op het ontwerp beheerplan Leekstermeergebied

Na de sluiting van de periode van terinzagelegging bleek dat er vijf zienswijzen zijn ingediend.

De zienswijzen zijn afkomstig van:

1. Vereniging HISWA RECRON;
2. Vakantiepark Cnossen Leekstermeer;
3. LTO Noord;
4. Stichting de Onlanden, mede namens Stichting het Groninger Landschap en Natuur- en Milieufederatie Drenthe;
5. Staatsbosbeheer.

Algemene lijn zienswijzen

In meerdere zienswijzen komt "bestaand gebruik" terug. Partijen 1, 2 en 3 uiten hun zorgen over de wijziging van de referentiedatum van het gebied. Dit is echter het gevolg van een wetswijziging waaraan wij ons moeten houden. Uit de zienswijzen blijkt dat de partijen zich nu zorgen maken over juridische zekerheid. In hoofdstuk 7 van het ontwerp-beheerplan wordt het wettelijk kader voor activiteiten uitgelegd. Op deze wijze hebben wij deze zorgen weg willen nemen.

De zienswijzen van de onder 4 en 5 genoemde partijen waren gelijk. Op een aantal van de ingebrachte punten is het beheerplan aangepast. Dit betreffen voornamelijk ecologisch-inhoudelijke punten, zoals de drukfactoranalyse. Daarnaast blijkt uit de zienswijzen dat de partijen van mening zijn niet voldoende te zijn betrokken bij het proces van de actualisatie van het beheerplan. Gedurende het actualisatieproces hebben wij sessies met de gebiedsgroepen

georganiseerd waar de partijen onderdeel van uitmaken. Wij zijn desondanks aan het onderzoeken hoe wij dit bij de andere Natura 2000-gebieden kunnen verbeteren. Zo zal er een werkgroep Onderzoek, Monitoring en Beheer in het leven geroepen worden.

1.3. Verdere procedure

Deze nota hebben GS vastgesteld op 27 juni 2023 samen met het definitieve beheerplan. Indieners die op het ontwerp-beheerplan Leekstermeergebied hebben gereageerd of belanghebbenden aan wie redelijkerwijs niet kan worden verweten dat zij geen zienswijzen op het ontwerp beheerplan naar voren hebben gebracht, kunnen binnen zes weken na bekendmaking van het beheerplan een beroepschrift indienen bij de Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, Afdeling Bestuursrecht.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop het beheerplan is aangepast als gevolg van de zienswijzen.

In hoofdstuk drie zijn de zienswijzen op het ontwerp beheerplan voorzien van een reactie. De kolom

“Zienswijzen” bevat de betreffende reactie van de indiener. Wij hebben ervoor gekozen om deze reactie niet samen te vatten, maar letterlijk weer te geven m.u.v. persoonsgegevens. In de kolom “Reactie op de zienswijze” is de zienswijze beantwoord. Indien van toepassing is in de kolom “Gevolgen” aangegeven op welke wijze de zienswijze is verwerkt.

2. WIJZIGEN BEHEERPLAN LEEKSTERMEERGEBIED

Wijzigingen naar aanleiding van zienswijzen:

- In de samenvatting wordt het onderzoek naar de invloed van exoten op het porseleinhoen benoemd;
- In §1.4 is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet verbeterd. Ook is de naam van ondernemingsvereniging HISWA-RECRON verbeterd;
- In §3.2 is de omschrijving van de populatie roerdompen in het gebied aangepast en een verwijzing naar de relevante literatuur toegevoegd;
- In §3.4 is de duiding staat van instandhouding van het porseleinhoen aangepast. Ook is de omschrijving van het broedgebied voor de kwartelkoning aangevuld en zijn verwijzingen naar de relevante literatuur toegevoegd. De verwijzing naar een mondelinge mededeling van een gebiedskenner over de invloed van zomerganzen is gecorrigeerd;
- In §3.5 is de bewering dat in de zomer geen ganzen worden geteld verwijderd en wordt de populatie broedende brandganzen genoemd;
- In Hoofdstuk 4 is zowel voor de broedvogels als voor de wintergasten de drukfactoranalyse uitgebreid aan de hand van nieuwe inzichten, waaronder uit de zienswijzen, en recente literatuur;
- In §5.1 is de beschrijving van de hoofdlijn van de inrichtingsmaatregelen verduidelijkt;
- In §5.2 is het onderzoek naar de relatie tussen exoten en het porseleinhoen opgenomen. Daarnaast wordt het kennishiaat rondom gewasbeschermingsmiddelen genoemd.
- In §6.1 is de verantwoordelijkheid van grondeigenaren binnen en buiten het gebied in relatie tot het behalen van de instandhoudingsdoelen genuanceerd;
- In §6.3 is in de overzichtstabel het onderzoek naar het porseleinhoen toegevoegd;

- In §6.4 zijn de benodigde kosten voor het onderzoek naar het porseleinhoen meegenomen in de kostenschatting;
- In §6.7 is de opsomming van andere waarden in het gebied aangevuld;
- In §7.1 is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet verbeterd;
- Het bouwsteenrapport van Sovon is opgenomen als bron in de literatuurlijst;

Ambtshalve wijzigingen:

- In §6.4 is een verwijzing naar het Drents Programma Landelijk Gebied opgenomen;
- In §6.6 is "looptijd" van het beheerplan gewijzigd in "geldigheid".
- Bijlage III "Drukfactoren" is toegevoegd.

3. ZIENSWIJZEN EN REACTIES

Nr	Indiener	Nr. deel reactie	Onderwerp	Zienswijze	Reactie bevoegd gezag	Gevolgen beheerplan
01	Vereniging HISWA RECRON	01-1	Bestaand gebruik	<p>Met interesse heeft indiener kennisgenomen van het Ontwerp-beheerplan Leekstermeer. Het Leekstermeer heeft sinds 2016 een beheerplan met als doel goed te monitoren ten einde te voldoen aan de eisen die de Vogelrichtlijn stelt.</p> <p>Het Leekstermeergebied is op 24 maart 2000 aangewezen als Natura 2000-gebied in het kader van de Vogelrichtlijn. Voor het gebied zijn zes instandhoudingsdoelen gesteld: drie broedvogels (kwartelkoning, porseleinhoen en rietzanger) en drie wintergasten (kolgans, brandgans en smient). Doel van de aanwijzing is het behoud van voldoende omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor vijf paar kwartelkoning, twee paar porseleinhoen, 70 paar rietzanger, gemiddeld 640 kolganzen, 110 brandganzen en 640 smienten. Als Vogelrichtlijngebied is het Leekstermeergebied niet stikstofgevoelig.</p> <p>Sinds vaststelling van het eerste beheerplan, worden vier van de zes doelen structureel gehaald en twee mogelijk niet. Hoewel er voldoende omvang aan leefgebied voor alle aangewezen soorten aanwezig is, blijkt uit monitoring dat de aantallen kwartelkoning en smient in het gebied niet overeenkomen met de doelstelling. Oorzaken hiervoor liggen waarschijnlijk buiten de grenzen van dit gebied en hier zal meer onderzoek naar worden gedaan. Deze resultaten geven aan dat de huidige inrichting en</p>	<p><i>Bestaand gebruik</i></p> <p>Indiener merkt terecht op dat in het beheerplan de referentiedatum voor bestaand gebruik van 31 maart 2010 naar 24 maart 2000 is aangepast. Wij kunnen ons goed voorstellen dat dit bevreedend voor indiener is. Destijds stond 31 maart 2010 als peildatum voor bestaand gebruik in de wet, maar deze is inmiddels daaruit verdwenen. Volgens vaste jurisprudentie van de Raad van State moet voor bestaand gebruik naar de Europese referentiedatum worden gekeken. In het voorliggende beheerplan hebben we de actuele wetgeving en jurisprudentie dan ook gevolgd, zoals we dat in het vorige beheerplan hebben gedaan met de destijds geldende regelgeving.</p> <p>Een feitelijk gevolg van de wijziging in de wet is de verandering van de referentiedatum voor bestaand gebruik zoals indiener die geconstateerd heeft.</p>	Geen gevolgen

gebruiksvormen geen belemmeringen vormen voor de doelen, sterker nog met een aantal soorten gaat het boven verwachting goed.

Hoe opmerkelijk is het dan dat er vanaf bladzijde 70 over bestaand gebruik de klok letterlijk wordt teruggedraaid. Zelfs het bestaand gebruik zoals staat beschreven in het beheerplan van 2016 wordt niet meer geborgd. Indiener vindt dit onacceptabel en vindt dat de overheid, in dit geval de provincie Drenthe niet alle ontwikkelingen van meer dan 20 jaar geleden ter discussie moet gaan stellen, temeer daar de instandhoudingsdoelen bijna allemaal worden gehaald en de redenen van het niet halen buiten het gebied zijn te verwachten of juist door ingreep van de overheid zelf door het gebied naar meer moeras te transformeren. Voor zichzelf maakt de overheid een uitzondering, namelijk grote ingrepen die noodzakelijk zijn voor het natuurbeheer zijn vergunningsvrij, zelfs als het een soort zou benadelen geeft de overheid aan dat deze afweging in het beheerplan zal plaatsvinden. Opmerkelijk dat er noch in het vorige beheerplan noch in het huidige een dergelijke afweging te vinden is.

Als argument om geen activiteiten te benoemen die geen significante effecten veroorzaken wordt aangegeven dat de Wet natuurbescherming per 1 januari 2020 is gewijzigd door de Spoedwet Aanpak Stikstof, waardoor de referentiedatum voor bestaande activiteiten is gewijzigd van 31 maart 2010 naar de aanwijzingsdatum van het Natura 2000-gebied. De aanwijzingsdatum van het Leekstermeergebied is 24 maart 2000. Dit kan betekenen dat de toetsing uit het vorige beheerplan niet meer volstaat. Indiener begrijpt dit niet aangezien het Leekstermeer niet stikstofgevoelig is.

Indiener mag verwachten dat indiener rechten ontleent aan ten tijde van de referentiedatum aanwezige activiteiten, voor zover:

- de aard, omvang en intensiteit ervan sindsdien niet gewijzigd is;
- én indiener dit kan aantonen;
- én ingrijpen erop niet nodig is voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen.

Voor ten opzichte van de referentiedatum gewijzigde activiteiten geldt de noodzaak tot toetsing aan de Wet natuurbescherming.

De verwijzing naar de Spoedwet Aanpak Stikstof in het beheerplan is bedoeld om initiatiefnemers te wijzen op de gewijzigde referentiedatum. Het niet-stikstofgevoelig zijn van het gebied doet niets af aan de wetswijziging. Ook de waarschuwing dat de toetsing uit het vorige beheerplan mogelijk niet meer voldoet, is op die wijze bedoeld. Het is mogelijk dat de toetsing niet meer voldoet, omdat de referentiedatum in de tussentijd gewijzigd is.

Al met al snappen wij indieners verwondering over het veranderen van de referentiedatum voor bestaand gebruik, maar is dit vanuit de procedure voor het beheerplan een

Bovendien is er geen sprake van enige verslechtering van de huidige instandhoudingsdoelen die hiermee annex zijn.

Indiener wil dat de activiteiten zoals deze in het vorige bestemmingsplan vergunningsvrij opnieuw worden benoemd in dit plan. Extra toetsing en vergunningaanvragen legt de rekening wel heel gemakkelijk en éézijdig bij ondernemers neer terwijl deze niet eens relevant zouden moeten zijn. Uiteraard begrijpen wij dat er bij grote ingrepen een toets dient plaats te vinden maar om nu van **alle activiteiten met terugwerkende kracht** dit te vragen vinden wij onbegrijpelijk.

Ook als indiener kijkt naar andere provincies ziet indiener dat de provincies niet zo extreem handelen als Drenthe nu voornemens is. Waarom kan elders het bestaand gebruik wel in stand blijven en hier, (in een niet-stikstof gevoelig gebied) niet?

Als voorbeeld hierbij een zin uit het beheerplan De Grote Wielen in Fryslân: **Zolang de activiteiten onveranderd plaatsvinden zoals beoordeeld voor beheerplanperiode 1 kunnen deze doorgang blijven vinden¹.**

Een dergelijke zinsnede ten aanzien van recreatiefunctie zouden wij ook graag in dit beheerplan terugzien.

Dit zelfde plan geeft aan dat het vaak goed mogelijk is **om in de Natura 2000-gebieden de balans tussen natuur en economisch gebruik te behouden. Eén van de**

gegeven waarmee we het te doen hebben. Deze wijziging geldt ook voor andere effecten dan stikstofeffecten.

Thans aanwezige activiteiten en toetsing aan de Wet natuurbescherming

Thans aanwezige activiteiten van eenzelfde aard en intensiteit als ten tijde van de referentiedatum, zijn dus nog steeds geborgd (vergunningvrij). Deze borging vindt zijn grond in de jurisprudentie en niet in het huidige noch het voormalige beheerplan.

In het vorige beheerplan zijn een aantal activiteiten omschreven die volgens dat beheerplan vergunningvrij zouden zijn. Dit vergunningvrij verklaren ging echter deels uit van de toen geldende referentiedatum en is alleen daarom al deels niet meer geldig. Daarnaast zijn deze omschrijvingen globaal en niet-specifiek van aard. Zij voldoen niet aan de eisen van een passende beoordeling. Zodoende voldoen ze ook niet aan het in artikel 2.8 van de Wnb gegeven kader voor vergunningverlening voor activiteiten met een mogelijk significant effect voor Natura 2000-gebieden. Doordat ten eerste de

instrumenten om dat te realiseren is het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen.

Waarom kan in Fryslân dit wel worden benoemd en in Drenthe niet? Kortom andere provincies handelen niet zo extreem en bestaand gebruik zou in dit kader niet ter discussie moeten staan.

In het vorige beheerplan dat voor dit gebied is vastgesteld wordt heel duidelijk gesteld dat:

Ontwikkelingen recreatie

Bij de inrichting als waterbergingsgebied is naast de doelstellingen waterveiligheid en natuur ook rekening gehouden met de doelstelling recreatie. Door de herinrichting is het netwerk van kanoroutes uitgebreid met de routes van de Bolmertse Gouwe, de route noordelijk van de Matsloot en een route langs Het Waal. Voor fietsers is een nieuwe route aangelegd langs de Molensloot naar camping Clossen en een fietspad over de Roderwolderdijk. Naast de nieuwe routestructuren zijn de bestaande fietspaden en wandelpaden verbeterd dan wel opgehoogd, zodat ook in perioden van hoog water gebruik kan worden gemaakt van de infrastructuur.

Mogelijke bedreigingen

*Ontwikkeling van recreatievoorzieningen kan een bedreiging vormen voor de te beschermende waarden in het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied. **Het blijkt echter dat recreatie in het gebied en de instandhoudingsdoelen goed samen gaan.** De als doel aangewezen broedvogels broeden op plekken waar recreanten moeilijk kunnen komen (kwartelkoning, porseleinhoen) of hebben weinig hinder van de recreatie*

referentiedatum niet meer geldig is en ten tweede de omschrijvingen te globaal zijn, is gebleken dat dit weinig handvatten geeft voor vergunningverlening of handhaving, oftewel weinig juridische zekerheid biedt. Ondertussen maken wij uit onder andere indieners zienswijze op dat deze verwachting wel leeft. Te meer reden om hier nu duidelijkheid in te verschaffen en de omschrijvingen niet opnieuw op te nemen in het nieuwe beheerplan.

Wij begrijpen dat het op indiener overkomt alsof de juridische zekerheid en duidelijkheid verloren is. Wij willen juist duidelijkheid bieden door niet opnieuw op onduidelijke wijze activiteiten te omschrijven. Gedetailleerde toetsing van (wijzigingen van) activiteiten is altijd nodig geweest en thans nog steeds nodig. Het niet opnieuw globaal beschrijven van activiteiten in het beheerplan maakt dit niet anders. Mocht indiener twijfelen of indieners activiteiten passen binnen de vergunde kaders, dan kan hierover advies worden ingewonnen bij het bevoegd gezag

(rietzanger), waardoor ze niet, of niet significant, worden verstoord.

In de winter is de recreatiedruk op het water een stuk lager dan in het zomerseizoen, waardoor overwinterende ganzen, zwanen en eenden een goede slaapplek kunnen vinden op het open water. Als er voldoende ijs ligt wordt er volop op het meer geschaatst. Onder dergelijke omstandigheden zijn meestal niet veel overwinterende ganzen en eenden meer aanwezig, aangezien dan de voorwaarde open water ontbreekt. Zeker wanneer ook de foerageergebieden zijn bedekt met sneeuw verplaatsen de ganzen, zwanen en eenden zich naar gebieden waar nog wel open water en onbedekt gras aanwezig is.

Conclusies

Het Leekstermeergebied is door zijn weidsheid, de aanwezigheid van een meer en de ligging nabij de stad Groningen aantrekkelijk voor (water)recreanten. De huidige intensiteit van de recreatie is echter niet significant nadelig voor het behalen van de instandhoudingsdoelen, zeker niet gezien de ontwikkelingen die in het gebied hebben plaatsgevonden ten behoeve van natuur en waterberging². Het nu voorliggende plan zou bovenstaande alinea's kunnen overnemen aangezien gebleken is dat de conclusies die getrokken zijn in 2016 gestaafd worden met de huidige stand van zaken, m.a.w. er is geen enkele reden om aan te nemen dat de huidige recreatieve activiteiten significant nadelig zijn voor de instandhoudingsdoelen.

Het huidige beheerplan stelt nu alle gebruik ten onrechte ter discussie door te stellen dat de toetsing uit het vorige beheerplan *mogelijk* niet meer volstaat. Hiermee creëert de overheid een onzekere situatie die door ondernemers in het

(doorgaans de provincie) of een adviesbureau.

Vrijstelling vergunningplicht maatregelen in kader van beheer
Artikel 2.7, eerste volzin van de Wnb betreft een vrijstelling van de vergunningplicht voor activiteiten die nodig zijn voor het beheer van Natura 2000-gebieden. Dit betreft daarmee geen uitzondering die de overheid voor zichzelf schept. Het beheerplan bevat een afweging van de noodzakelijke maatregelen die uitgevoerd dienen te worden.

Vergelijking beheerplan Leekstermeergebied met het beheerplan De Grote Wielen (Fryslân)
Het is ons niet bekend hoe de in het beheerplan De Groote Wielen omschreven activiteiten getoetst zijn. Voor het beheerplan Leekstermeergebied geldt in ieder geval niet dat de activiteiten getoetst zijn aan het toetsingskader van een passende beoordeling.

In het beheerplan Leekstermeergebied is in de paragraaf 6.7 Sociaaleconomisch perspectief

				<p>gebied maar moet worden opgelost. Het eenzijdig “over de schutting gooien” van “mogelijke” onzekerheden is niet zoals de overheid zou moeten optreden.</p> <p>De rechtszekerheid van ondernemers wordt hiermee aangetast. Dit komt het draagvlak voor het beheerplan zeker niet ten goede. Daarom pleit indiener met klem om de conclusie van 2016 ten aanzien van recreatieve activiteiten te herhalen en aan te geven dat deze conclusie is bevestigd door het huidig beheer en derhalve opnieuw kan worden geconcludeerd.</p> <p>Dus bestaand gebruik kan vergunningsvrij plaatsvinden.</p>	<p>opgenomen dat er volop ruimte is voor beleving en benutting van het Leekstermeergebied. Hiervoor geldt tevens dat activiteiten die geen significant effect hebben, niet hoeven te worden benoemd in het beheerplan. Indien economische ontwikkelingen het bereiken van de instandhoudingsdoelen onmogelijk maken, dan dienen hier maatregelen genomen te worden en wordt dit opgenomen in het beheerplan. Gebruik dat in de referentiesituatie reeds legaal aanwezig was, kan in beginsel worden voortgezet.</p>	
		01-2	Naamsverandering	<p>Tot slot: Op bladzijde 9 wordt gesproken over de gebiedscommissie waar besprekingen over het plan hebben plaatsgevonden. Hierbij is de recreatiebranche benoemd als “Stichting RECRON”, dit is niet correct, sinds 2020 is de Vereniging RECRON gefuseerd tot HISWA-RECRON. Graag aanpassen in uw tekst.</p>	<p>Indiener merkt terecht op dat de ondernemersvereniging HISWA-RECRON foutief benoemd is in het beheerplan. Dit wordt aangepast.</p>	Beheerplan wordt aangepast
02	Vakantiepark Cnossen Leekstermeer	02-1	Bestaand gebruik	<p>Als recreatieondernemer en bewoner in het Leekstermeergebied is indiener erg begaan met het behoud en de ontwikkeling van natuur. Indiener geniet ervan en heeft het voorrecht dit te kunnen delen met zijn gasten en naasten. Omdat naar Indiener mening uw voorgenomen besluit de rechtszekerheid van indiener onderneming schaadt en een belemmering kan vormen voor bestaand gebruik, ontvangt u hierbij indiener zienswijze.</p>	<p>De ingediende zienswijze brengt geen nieuwe punten in ten opzichte van de door HISWA-RECRON ingebrachte zienswijze. Wij verwijzen daarom korthedshalve naar deelreactie 01-1.</p>	Geen gevolgen

In de eerste beheerplanperiode van het Leekstermeergebied is geïnventariseerd welke bestaande activiteiten er plaatsvonden. Deze activiteiten waren in het vorige beheerplan vergunningsvrij, onder de aanname dat deze activiteiten al plaatsvonden ten tijde van de referentiedatum, geen nadelige effecten opleverden en onveranderd waren gebleven en zouden blijven. Er wordt nu aangegeven dat, door de wijziging van de referentiedatum voor bestaande activiteiten van 31 maart 2010 naar 24 maart 2000, het kan betekenen dat de toetsing uit het vorige beheerplan niet meer volstaat.

De lijst van bestaand gebruik, die leidde tot het beheerplan 2016, is destijds zeer zorgvuldig tot stand gekomen en werd door vele organisaties ondertekend. Het is voor indiener dan ook niet te begrijpen, dat deze inventarisatie nu zo aan de kant wordt geschoven door de provincie. Dit tast naar mening van indiener de rechtszekerheid voor onze bedrijfsvoering aan, omdat deze voor een groot deel afhankelijk is van bestaand gebruik.

Bovendien is het voor indiener volstrekt onbegrijpelijk dat toetsing van bestaand gebruik uit het vorig beheerplan mogelijk niet meer volstaat. Uit alles blijkt dat er een algehele verbetering van natuurwaarden in het Leekstermeergebied plaats vind. En uit de toetsing van instandhoudingsdoelen valt op te maken dat het goed gaat met gestelde doelen. En waar het niet goed gaat, dit ligt aan mogelijke oorzaken als: overbegrazing door zomerganzen; een verschuiving naar oostelijker broedgebied; minder geschikt zijn van het gebied door de herinrichting; of door de negatieve trend in heel West-Europa. Gebruiksvormen die plaats vonden, van ver voor de datum van het aanwijsbesluit

tot op de dag van vandaag, blijken dus geen negatieve gevolgen gehad te hebben voor de instandhoudingsdoelen. Sterker nog, ondanks bestaand gebruik zijn veel instandhoudingdoelen ruimschoots gehaald en is de algehele natuurwaarde verbeterd.

Naar de mening van indiener blijft de provincie nu onterecht vaag op het gebied van bestaand gebruik. Indiener zou dan ook graag zien dan de provincie Drenthe een voorbeeld neemt aan provincie Friesland, die haar verantwoordelijkheid neemt en deze niet afschuift op haar bevolking en hem of haar als ondernemer. Kijk dus ook naar hoe andere provincies dit oplossen waardoor draagvlak gegarandeerd blijft.

Indiener verzoekt de provincie expliciet te benoemen dat, ondanks bestaand gebruik, instandhoudingsdoelen veelal worden gehaald en dat waar dit niet het geval is, aannemelijk is dat aan dit niet aan bestaand gebruik ligt.

Daarnaast verzoekt indiener ook de geïnventariseerde activiteiten uit het eerste beheerplan en de toetsing van deze activiteiten integraal over te nemen.

Indiener begrijpt dat sinds 1 januari 2020 de datum van 31 maart 2010 juridisch gezien is komen te vervallen en er niet meer kan worden teruggevallen op deze datum. Echter verzoekt indiener de provincie te stellen dat voor het bestaand gebruik uit het 1e beheerplan voldoende aannemelijk is dat, als deze activiteiten ongewijzigd doorgang vinden dan wel onder de toen gestelde voorwaarden, nog steeds geen negatief effect te verwachten is. En in dat geval dit gebruik vergunningsvrij doorgang kan blijven vinden.

03	LTO Noord	03-1	Inleiding en Par. 3.2 Herinrichting	<p>Indiener heeft als Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) Noord kennisgenomen van uw beheerplan voor het Leekstermeergebied. Met het oog op de belangen van de leden van indiener in en rond het N2000 gebied, wil indiener graag een zienswijze op uw beheerplan indienen. Deze zienswijze is in nauwe samenspraak met de LTO Noord afdelingen om het gebied tot stand gekomen.</p> <p>Par 3.2 Herinrichting</p> <p>Hier wordt beschreven hoe Waterschap Noorderzijlvest en provincie Drenthe een proces zijn gestart om te onderzoeken of de waterbergingsfunctie van de Onlanden en het Leekstermeergebied vergroot kan worden. De mogelijkheden om dit inhoud te geven zijn voor de landbouw van belang omdat dit zowel bovenstrooms als benedenstrooms landbouwgebieden kan vrijwaren van waterbergingsopgaves.</p> <p>Het is jammer om te moeten lezen dat in de nabije toekomst spanning zou kunnen ontstaan tussen de ambities om in het gebied de Onlanden water te bergen en de N2000 doelen die hier gelden.</p> <p>Het zou erg vervelend zijn indien de bescherming van natuurwaarden gaat bepalen dat er geen water meer geborgen kan worden in dit gebied dat eerder met dit maatschappelijke doel aan de landbouw is onttrokken. De vele tientallen miljoenen euro's die hiervoor gebruikt zijn geven wat indiener betreft aanleiding om de waterbergingsfunctie van het gebied ten volle te kunnen benutten.</p> <p>In het verlengde van deze constatering wil indiener opmerken dat het wat indiener betreft niet gewenst is dat in het Leekstermeergebied natuurwaarden (habitattypen, soorten) worden ontwikkeld die er toe kunnen leiden dat het Leekstermeergebied en haar omgeving nog verder op slot wordt gezet. Ook met het oog op toekomstige</p>	<p>Voor de herinrichting van het gebied voor de waterbergingsfunctie is een vergunning verleend op basis van een passende beoordeling. In het voorliggende beheerplan wordt bedoeld dat eventuele toekomstige uitbreidingen van deze waterbergingsfunctie getoetst zullen moeten worden.</p> <p>Wat de bescherming van natuurwaarden betreft, houdt de provincie zich aan de Wet natuurbescherming (per 1 januari 2024 Omgevingswet).</p>	Geen gevolgen
----	-----------	------	-------------------------------------	--	---	---------------

				<p>mogelijkheden om in dit gebied water te kunnen bergen is het zeer gevaarlijk om belangrijke natuurwaarden te laten ontstaan die via de lijn van Vogelrichtlijn of habitatrichtlijn beschermd zouden moeten worden.</p>		
		03-2	Par. 4.2 Smient	<p>Par. 4.2 Smient In paragraaf 4.2 wordt een onderzoek aangekondigd naar de achteruitgang van de smient. Hier worden een aantal redenen gegeven, zoals het leefgebied. De afgelopen jaren is ook de wilde vogelpopulatie zwaar getroffen door de vogelgriep. De smient is een vogel die gevoelig is voor de vogelgriep. Het lijkt indiener dan ook goed om de mogelijke epidemiologische reden specifiek te benoemen, zodat dit ook wordt onderzocht.</p>	<p>Dit wordt als mogelijke drukfactor beschouwd in de aangepaste drukfactortabel (§4.2). Wij zullen uw aanbeveling ter overweging meegeven aan de partij die het onderzoek uit zal voeren.</p>	Geen gevolgen
		03-3	Par. 5.1 Hoofdlijnen van de benodigde maatregelen	<p>Par. 5.1 Hoofdlijnen van de benodigde maatregelen Wat indiener opvalt in deze paragraaf is dat principiële keuzes uit de weg worden gegaan. Terecht wordt opgemerkt dat het streven naar moeras binnen het N2000 gebied er binnen het gebied geen leefgebied voor bepaalde soorten meer is en dat bepaalde soorten er niet meer kunnen foerageren. Als oplossing wordt gesteld dat er buiten het N2000 gebied oplossingen gezocht moeten worden. Zeker als het gaat om foerageren komt dat er op neer dat de landbouw de lasten voor de kiezzen krijgt die samenhangen met de ambities die binnen het gebied gelden. In de visie van indiener moet het eigenlijk zo zijn dat dieren waarvoor een N2000 doelstelling geldt, binnen het gebied hun voedsel vinden, zoals dat vroeger (toen het nog een weidegebied was), ook kon. Wellicht is het interessant om een pilot te starten waarbij binnen het N2000 gebieden gronden vrij te maken en daar gewassen te telen die als voer kunnen dienen voor zowel de wintergasten als de overzomerende ganzen die het gebied in toenemende mate bevolken. Indiener stelt voor om achter het woord 'inrichting' (blokje hoofdlijnen van benodigde maatregelen) niet te spreken</p>	<p>Zoals in §3.2 van het beheerplan is beschreven, is het gebied door de herinrichting veranderd. Door de gewijzigde functie van het gebied is het niet meer mogelijk om binnen de begrenzing voldoende foerageergebied voor ganzen te realiseren. Om de foeragerende ganzen op te vangen, zijn onder andere de ganzenfoerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied aangewezen. Buiten de ganzenfoerageergebieden mogen ganzen verjaagd worden. De aanwezigheid van voldoende foerageergebied rondom het Leekstermeergebied is indertijd een belangrijk argument geweest om de herinrichting doorgang te kunnen laten</p>	Beheerplan wordt aangepast

				<p>over de al dan niet gewenste inrichting buiten het N2000 gebied, maar de focus te leggen bij dingen die je binnen het N2000 gebied zou willen. Aanvullend op de opmerkingen achter "beheer" in datzelfde tekstblok zou inhoud gegeven kunnen worden aan de opmerkingen zoals hiervoor gemaakt over foerageren.</p>	<p>vinden. Uw voorstel is daarmee niet uitvoerbaar en strijdig met de verleende vergunning.</p> <p>Het tekstdeel waar indiener naar verwijst, is bedoeld om het belang van voldoende foerageergebied buiten de begrenzing te benadrukken. Deze tekst wordt als volgt genuanceerd:</p> <p>Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied is het van belang om voldoende slaap- en rustgebied in stand te houden voor de wintergasten. Daarnaast zijn de landbouwgronden in de omgeving van het Leekstermeergebied essentieel voor realisatie van de instandhoudingsdoelen. Zowel binnen als buiten de begrenzing moet er rekening mee gehouden worden dat inrichting van natuur als moeras en verschraalde graslanden zorgt voor vermindering van foerageermogelijkheden voor wintergasten. Te ver doorgevoerde vermindering is niet wenselijk.</p>	
		03-4	Par. 5.2 Maatregelen	<p>Par. 5.2 Maatregelen De agrarische sector in Drenthe en de mensen die daarin werkzaam zijn hebben veelal een hart voor de natuur. Sterker nog ze werken elke dag met die natuur. De goede</p>	<p>Begrazing door overzomerende ganzen wordt beschouwd als mogelijke drukfactor in de aangepaste drukfactortabel (§4.1). Het als</p>	Geen gevolgen

samenwerking die er momenteel plaatsvindt op het gebied van de weidevogels in het gebied werpt dan ook zijn vruchten af. In het beheerplan wordt uitbundig gesproken over draagkracht van het aantal paren. Hierbij moet ook worden gesproken over draagkracht van het agrarisch land. In het beheerplan is te lezen dat het aantal zomerganzen stijgt en dit waarschijnlijk ten koste gaat van de kwartelkoning. Naast dat dit ten koste gaat van de kwartelkoning, gaat dit ook ten koste van de draagkracht van de omliggende agrarische bedrijven. Graag, zou indiener, in het belang van de kwartelkoning en van de agrarische bedrijven, een onderzoek willen naar de draagkracht van het aantal zomerganzen in het gebied. En als de conclusie op voorhand al getrokken kan worden dat het er te veel zijn, is het zaak dat met spoed het bejagen van koppelvormers en het prikken eieren van zomerganzen als beheersmaatregel wordt ingebed in dit beheerplan. Er zit een grens aan het aantal permanent aanwezige ganzen wat het gebied aan kan. Indien er niet wordt ingezet op het verkleinen of het intoom houden van de populatie zomerganzen blijft het aantal groeien. Voor het draagvlak en de economische positie van de agrarische bedrijven is dit uitermate slecht. Daarenboven is duidelijk dat de populatie zomerganzen de instandhoudingsdoelen voor de Kwartelkoning onhaalbaar maakt. Indien de populatie zomerganzen niet beteugeld wordt ligt het wat indiener betreft in de rede om de instandhoudingsdoelen voor de kwartelkoning in dit gebied te schrappen. Indiener hoopt dat u dit in het beheerplan wilt benoemen.

maatregel opgenomen onderzoek zal de relatie tussen zomerganzen en geschikt kwartelkoningleefgebied uit moeten wijzen. Afhankelijk van de uitkomst van dit onderzoek, zal worden bepaald in hoeverre er maatregelen nodig zijn tegen de zomerganzen.

Het is onduidelijk wat indiener met "draagkracht van omliggende agrarische bedrijven" bedoelt. Wij gaan ervan uit dat indiener hiermee doelt op schade aan landbouwgewassen, schade aan natuurwaarden anders dan de instandhoudingsdoelen of maatschappelijke draagkracht. Het Natura 2000-beheerplan beperkt zich echter tot de ecologische draagkracht met betrekking tot de instandhoudingsdoelen.

Voor het overige wordt verwezen naar de Natuurvisie en het Uitvoeringsplan Flora en Fauna (Upff). In het Upff is opgenomen dat, gezien de stijging in de schadecijfers, de Faunabeheereenheid Drenthe (FBE) wordt gevraagd om over het terugdringen van schade afspraken te maken met de in haar bestuur participerende partijen en deze vast te

					<p>leggen in een ganzenakkoord (GAK). Op 18 november 2022 heeft de FBE het GAK aangeboden aan de provincie. Dit betreft een akkoord op hoofdlijnen. Op basis van het GAK wordt een faunabeheerplan opgesteld met gebiedsplannen als nadere uitwerking per deelgebied. Vooruitlopend hierop kunnen op grond van de Wet natuurbescherming individuele ontheffingen worden verleend voor de bestrijding van zomerganzen ter voorkoming van landbouwschade.</p>	
		03-5	Par. 6.2 Maaien, begrazen en exoten	<p>6.2 Maaien, begrazen en exoten In deze paragraaf wordt gesproken over het maaibeleid. Wat opvalt is dat het woord boer of agrariër hier niet wordt genoemd. Dit vindt indiener bijzonder, omdat er wel acties en opofferingen van hen worden verwacht ten aanzien van de foeragerende ganzen en weidevogels.. Daarnaast wordt ook niet gesproken over giftige soorten, zoals Jakobskruid, en de bestrijding van deze soorten. Het zou fijn zijn als de redactie beide punten kan toevoegen.</p>	<p>In deze paragraaf wordt het beheer in algemene zin bedoeld dat wordt uitgevoerd door alle grondeigenaren en terreinbeherende organisaties in het gebied ten behoeve van natuurbeheer. Om dit te verduidelijken wordt de tekst onder paragraaf 6.1 als volgt gewijzigd:</p> <p>De provincie Drenthe is verantwoordelijk voor het behalen van de instandhoudingsdoelen, waarbij deze verantwoordelijkheid wel gedelegeerd kan worden. De verantwoordelijkheid voor een juist beheer van het gebied, binnen de afspraken van het SNL, ligt primair bij de terreineigenaren: Staatsbosbeheer en de stichting Het Groninger</p>	Beheerplan wordt aangepast

					<p>Landschap. Voor een zorgvuldig beheer van de bermen langs de weg die het gebied doorsnijdt, zijn de wegbeheerders van de gemeente Noordenveld verantwoordelijk. Ook liggen er zowel binnen als buiten de begrenzing van het gebied gronden van landbouwbedrijven die verantwoordelijk zijn voor het beheer.</p> <p>De aanwezigheid van jakobskruid staat niet bekend als drukfactor voor de instandhoudingsdoelen. Eventuele bestrijding hiervan valt daarom buiten de scope van het beheerplan. De suggestie van indiener om de wijze van bestrijding van onder andere jakobskruid op te nemen in het beheerplan wordt niet gevolgd.</p>	
		03-6	6.7 Sociaaleconomische gevolgen in relatie tot vergunningverlening	<p>6.7 Sociaaleconomische gevolgen in relatie tot vergunningverlening</p> <p>In deze paragraaf wordt gesteld dat door "natuurinclusief denken" een project of activiteit mogelijk sneller een vergunningsprocedure kan doorlopen. Dit lijkt indiener een zeer kwalijke zaak. Ten eerste, is dit een zweverig begrip, zonder een eenduidige definitie. Het wekt de veronderstelling dat er geen zorgvuldige voorbereiding en/of belangenafweging kan plaatsvinden. Ten tweede, vraagt indiener zich af of dit ten dienste staat aan de instandhoudingsdoelstelling van de soorten in het gebied. Het lijkt een extra regelballast te worden zonder enige connectie met de gestelde doelen in het beheerplan.</p>	<p>Met 'natuurinclusief denken' wordt bedoeld dat initiatiefnemers, door vooraf rekening te houden met de in het gebied aanwezige natuurwaarden en hieraan verbonden restricties vanuit natuurwetgeving, kunnen voorkomen dat ze later voor ongewenste verrassingen kunnen te staan. Het is raadzaam tijdig contact op te nemen met het bevoegd gezag.</p>	Geen gevolgen

		03-7	6.7 De waarde van het gebied voor andere functies dan natuur	<p>6.7 De waarde van het gebied voor andere functies dan de natuur</p> <p>In deze paragraaf wordt een opsomming gemaakt van diensten die het Natura 2000 gebied levert aan de maatschappij. In deze opsomming mist indiener het produceren van gezond en veilig voedsel. Graag ziet indiener dat dit wordt toegevoegd. Het zou spijtig zijn als deze vorm van "natuurinclusieve" landbouw niet wordt erkent.</p>	<p>In deze paragraaf worden voorbeelden genoemd, het is geen uitputtende opsomming. Desalniettemin zal ruimte voor landbouw expliciet in de opsomming genoemd worden:</p> <p>Het Natura 2000-gebied levert ook andere diensten aan de maatschappij: schoon water, ruimte voor landbouw, rust, een plek om te ontspannen en te recreëren, landschappelijke waarde, identiteit, een mooie woonomgeving, etc. Het is een mooie uitdaging om ook deze waarden in stand te houden, te versterken, te beleven en te benutten.</p>	Beheerplan wordt aangepast
		03-8	7.2 Wettelijk kader bestaande en nieuwe activiteiten	<p>7.2 Wettelijk kader bestaande en nieuwe activiteiten</p> <p>In het stuk tekst op pagina's 70 en 71 wordt gesteld dat gelet op het verschuiven van de referentiedatum bestaand gebruik niet meer beschreven kan worden. Indiener acht dit een tekortkoming van dit beheerplan. Indiener hecht er aan dat ook in dit geactualiseerde beheerplan een lijst van activiteiten wordt opgenomen die door iedereen als bestaand gebruik worden beschouwd. Een update van de lijst die in het vorige plan stond kan prima worden uitgevoerd. Hiermee creëer je duidelijkheid en voorkom je dat vergunningplicht wordt afgedwongen voor allerhande activiteiten.</p> <p>Een en ander is voor het Leekstermeergebied extra belangrijk omdat binnen de begrenzing van het N2000 gebieden diverse economische activiteiten plaatsvinden. Denk aan landbouwgronden binnen de begrenzing, maar ook recreatieve activiteiten.</p> <p>Tot slot</p>	<p>Kortheidshalve verwijzen wij naar deelreactie 01-1.</p>	Geen gevolgen

				<p>Indiener hoopt u met deze zienswijze voldoende te hebben geïnformeerd over de standpunten van indiener en is vanzelfsprekend graag bereid deze toe te lichten in een gesprek.</p>		
04	<p>Stichting Natuurbelang De Onlanden (mede namens Stichting het Groninger Landschap en Natuur- en Milieufederatie Drenthe)</p>	04-1	Inleiding	<p>Dit document vormt de reactie van Stichting Groninger Landschap, Stichting Natuurbelang De Onlanden en Natuur- en Milieufederatie Drenthe op uw ontwerpbesluit van 10 januari 2023 Ontwerpbeheerplan Leekstermeergebied – ruimte voor vogels. Het spijt indieners dat ze via deze weg nogmaals het bevoegd gezag moeten vragen om de inhoud van het beheerplan aan te passen, onder andere aan de meest recente verschenen literatuur met betrekking tot de ecologische vereisten voor de beschermde soorten. Dit heeft geresulteerd in deze reactienota met vooral verzoeken tot aanvullingen van maatregelen en wijziging van de onderbouwing in de ecologische vereisten. Indieneren betreuren het dat in voorbereiding van dit beheerplan niet intensiever is samengewerkt om de beschikbare kennis over het gebied en kennis in onze organisaties is gebruikt om het beheerplan te actualiseren naar de huidige en toekomstige ontwikkelingen.</p>	<p>Wij betreuren dat indieners van mening zijn dat in de voorbereiding van het beheerplan niet intensief genoeg met hen is samengewerkt. Wij hebben de gebiedsgroep, waar indieners onderdeel van uitmaken, tweemaal bijeengeroepen om de actualisatie van het beheerplan te bespreken. Hierbij was er de ruimte om zowel mondeling als schriftelijk te reageren op de vorige versie van het beheerplan en de conceptversies. Ook is na de tweede sessie met de gebiedsgroep de mogelijkheid gegeven om een mondelinge of schriftelijke reactie te geven, opdat eventuele opmerkingen nog tijdig meegenomen konden worden voor de vaststelling van het ontwerp-beheerplan. De inbreng die tijdens de sessies ter berde is gebracht, is overwogen en waar relevant voor de instandhoudingsdoelen verwerkt. Na deze sessies is geen gebruik gemaakt van het aanbod om aanvullingen of aanpassingen door te geven.</p>	Geen gevolgen
		04-2	De Onlanden	<p>In het Natura 2000 beheerplan missen indieners de inbedding van het gebied ten opzichte van haar omgeving. Het</p>	<p>In hoofdstuk 3 wordt stilgestaan bij de inbedding van het Natura 2000-gebied</p>	Geen gevolgen

				<p>Leekstermeer functioneert niet op zichzelf staand maar ligt ingebed in het grotere gebied van De Onlanden. Daarmee vormt het onderdeel van een groot laagveenmoeras dat op de overgang ligt van de Drentse Beken en de Groninger zeeklei. De omvang van de gehele Onlanden en de ruimte daarbinnen voor natuurlijke processen bepaalt de kansen voor natuurontwikkeling. Het Natura 2000 gebied is daarin een onderdeel en afhankelijk van het geheel.</p>	<p>Leekstermeergebied in de Onlanden. Ook in andere hoofdstukken komt de relatie van het gebied met het omliggende gebied ter sprake, bijvoorbeeld in relatie tot het foerageergebied van de wintergasten of vanwege het recreatieve belang van het gebied zo dichtbij de stad Groningen.</p>	
		04-3	Functionerend moerassysteem	<p>In het beheerplan Natura 2000 zoals dat er nu ligt, is vrijwel uitsluitend aandacht voor de doelsoorten. De doelen kunnen echter niet gehaald worden zonder een goed functionerend moerassysteem. Dit functioneren, in relatie tot haar omgeving en de toekomst, moet veel meer op de voorgrond gezet worden. Deze grondhouding wordt gemist in het beheerplan. De kernopgaven die in het beheerplan geformuleerd zijn geven goede handvatten om dit op te pakken.</p>	<p>De constatering is juist dat het beheerplan zich in principe beperkt tot de instandhoudingsdoelen, de daarvoor benodigde maatregelen en de beoogde resultaten. Ons inziens hanteren we de wettelijke vereisten van een Natura 2000-beheerplan.</p>	Geen gevolgen
		04-4	Verzoek meenemen aanvullingen/wijzigingen	<p>In de bijlage bij deze brief vindt u per punt de aanvullingen en wijzigingen die eerder in het proces zijn ingebracht bij het bespreken van het concept beheerplan en naar inziens van indieners niet zijn verwerkt in dit beheerplan. Ook op het verzoek aan het bevoegd gezag waarom indieners ingebrachte punten niet zijn op te nemen in dit beheerplan is geen reactie geweest. Met het indienen van deze zienswijze verzoeken indieners u nogmaals om de voorgestelde wijzigingen op te nemen.</p>	<p>Zie deelreactie 04-1.</p>	Geen gevolgen
		04-5	Samenvatting beheerplan	<p>De schuingedrukte tekst is 1 op 1 overgenomen uit het beheerplan om duidelijk te maken om welke punten/zinsnede de aanvulling cq. wijziging betrekking op heeft.</p> <p>In de samenvatting (6) wordt gesproken over de aanwijzing; <i>als Vogelrichtlijngebied is het Leekstermeergebied niet stikstofgevoelig</i>. Echter als gekeken wordt naar de drukfactoren die de gunstig staat van</p>	<p>Het rapport waar indieners naar verwijzen, betreft "Bouwstenen voor het Strategisch Plan Natura 2000" (Sovon, 2022), hierna: de Bouwstenen. In dit rapport worden alle drukfactoren genoemd die <i>kunnen</i> spelen. Aangezien de achtergronddepositie in</p>	Beheerplan wordt aangepast

				<p>instandhouding (GVS) van de kwartelkoning in de weg staan wordt Vermesting (bodem, water) incl. N-depositie als een hoog negatief effect aangeduid (SOVON, 2022k). Gelet op voorgaande en de ongunstige staat van instandhouding met betrekking tot de kwartelkoning moet onzes inziens het Leekstermeer wel worden aangemerkt als stikstofgevoeligheid. Indieners verzoeken u om dit standpunt aan te passen en in overeenstemming te brengen met de meest recente gepubliceerde literatuur in het kader van het strategisch plan natura 2000 (SOVON, 2022k).</p> <p>In de samenvatting (blz 6) <i>'De oorzaak van het beheerplan'</i>. Door te erkennen dat een van de grootste drukfactoren voor het ontbreken van geschikt broedbiotoop voor de kwartelkoning komt door vermessing, dat leidt tot snellere vegetatiesuccessie en verdichting van de vegetatie waarmee de kwaliteit van het leefgebied afneemt (SOVON, 2022k) ligt een deel van het behalen van het instandhoudingsdoel in het Leekstermeergebied niet buiten de invloedsfeer van Nederland. Wij verzoeken dan ook om maatregelen op te nemen in dit beheerplan voor kwaliteitsverbetering van het leefgebied (broedbiotoop) van kwartelkoning in het Leekstermeergebied.</p>	<p>het gebied lager ligt dan de KDW van de voor kwartelkoning relevante leefgebiedentypen, is er geen reden om aan te nemen dat het in dit gebied voor de soort een drukfactor is. Het op kwartelkoning afgestemde maaibeheer zou het leefgebied voldoende open moeten kunnen houden. Eventuele maatregelen gericht op kwaliteitsverbetering van het leefgebied zullen volgen uit het beoogde onderzoek.</p> <p>In de aanloop naar het ontwerp-beheerplan waren de Bouwstenen nog niet beschikbaar. De tabellen inzake de mogelijke drukfactoren in het beheerplan zullen worden aangepast op de in de Bouwstenen benoemde drukfactoren.</p>	
		04-6	H3 – Ontwikkeling na inrichting (2012-2018)	<p>Hoofdstuk 3, blz 19 – Ontwikkeling na inrichting (2012 – 2028)</p> <p><i>'Zo is het gebied in trek bij de roerdomp en werd in 2020 een voor Nederland hoog aantal broedpaar (22) geteld, wat vergelijkbaar is met topgebieden voor deze soort (med. T. Weeke, Staatsbosbeheer)'.</i></p> <p>Staatsbosbeheer verzoekt u om deze constatering van de medewerkster te vervangen voor (Sovon, 2022r), de literatuuronderbouwing die als kennis is aangedragen in de conceptfase van het beheerplan. In de bouwsteen A021 Roerdomp (Sovon, 2022r) is opgenomen dat de belangrijkste gebieden voor roerdomp zijn:</p>	<p>De zin wordt aangepast op de inhoud van de Bouwstenen:</p> <p>Zo is het gebied in trek bij de roerdomp en werden in de periode 2015 – 2020 jaarlijks zo'n 13 broedparen vastgesteld, waarmee het gebied ongeveer 3% van de landelijke populatie herbergt. Dit is vergelijkbaar met topgebieden voor deze soort (Sovon, 2022).</p>	Beheerplan wordt aangepast

				de Wieden en Weerribben (OV) met meer dan 30 paar, de Alde Faenen, het Leekstermeergebied, de Zaanstreek, de Biesbosch, Het Rijntakkegebied en de Rottige Meente met ieder tussen de 10 en 15 paar.		
		04-7	H 3.4 – beschrijving porseleinhoen	<p>Hoofdstuk 3.4 – blz 24; beschrijving porseleinhoen;</p> <p><i>‘De Nederlandse populatie is klein maar stabiel.’</i> Echter in Sovon 2022p, wordt gesteld dat de huidige populatieomvang 2015-2020 220 (120-360) paren is en de beoordeling voor de korte termijntrend 2009-2020 een matige afname (-4,2% per jaar) en de beoordeling voor de lange termijn trend 1990-2020 een matige afname (-2,0% per jaar) is. Dit is een daling en niet stabiel. Indieners verzoeken u om de beoordeling aan te passen conform de recente literatuur: De Nederlandse populatie is klein met een matige afname (Sovon, 2022p).</p> <p>Blz 26. In de paragraaf behoud van het aantal broedpaar en biotoop van porseleinhoen. <i>‘De kans bestaat dat verdere ontwikkeling van het moerasgebied zorgt voor minder gunstige omstandigheden. Het is daarom wel belangrijk dat er voldoende pioniersituaties in het gebied aanwezig blijven. Doordat de ontwikkeling van de vegetatie na inrichting van de waterberging spontaan is, is niet precies aan te geven waar en hoeveel geschikt broedgebied voor het porseleinhoen is en nog zal ontstaan.’</i> Indieners verzoeken in aanvulling op bovenstaande paragraaf de kennislacune op te nemen voor de invasieve exoot grote waternavel. Deze exoot woekert in de overgangszone tussen water en oever en bedekt (versnelt) de waterlaag tussen het riet en de eerste droogvallende oever. In hoeverre deze exoot daarmee het biotoop van de porseleinhoen, die afhankelijk is van pioniersituaties, beïnvloedt is onbekend. Graag toevoegen dat de invloed van grote waternavel op het biotoop van porseleinhoen niet bekend is.</p>	<p>De zinnen worden aangepast op de inhoud van de Bouwstenen:</p> <p>Voor de periode 2015 – 2020 meldt Sovon een landelijke populatie van ongeveer 200 paren (120-360). Zowel op de lange als de korte termijn geldt een matig negatieve trend voor de soort. De Nederlandse populatie is dus relatief klein met een matige afname (Sovon, 2022)</p> <p>Gezien de landelijke zeer ongunstige staat van instandhouding van de soort en de door ons gedeelde zorg over de kennislacune, wordt dit als mogelijke drukfactor benoemd in de aangepaste tabel. Uit voorzorg zal er, naast het onderzoek naar de drukfactoren voor de kwartelkoning en de smient, ook een onderzoek uitgevoerd worden naar het effect van invasieve exoten op het porseleinhoen. Het beheerplan wordt hier op aangepast.</p>	Beheerplan wordt aangepast

		04-8	Beschrijving kwartelkoning	<p>Blz 27 – beschrijving kwartelkoning; <i>'De kwartelkoning is gebaat bij niet al te dicht, kruidenrijk en vochtig grasland dat voldoende hoog kan opgroeien om volwassen en jonge vogels dekking te geven (Green et al. 1997).'</i> Na deze zin de volgende literatuurkennis toevoegen; Als broedhabitat prefereren de vogels vegetaties die bij aankomst ten minste 20-30 cm hoog zijn en voldoende dekking bieden, maar tegelijk niet te dicht zijn om loopbewegingen te beperken (Sovon, 2022k).</p> <p>Blz 30 – beschrijving kwartelkoning; <i>'Belangrijk is verder dat de vegetatie tot laat in het seizoen aanwezig blijft. Met name langs de randen van het gebied bevinden zich percelen met vochtige schraallanden en bloemrijke graslanden, met potentieel geschikt broedbiotoop voor kwartelkoning.'</i> De beschreven percelen in bovenstaande paragraaf zijn juist de schralere percelen in het Leekstermeergebied. En hebben daarmee een vegetatie die goed doorloopbaar is voor de kwartelkoning (Sovon, 2022k). Dit pleit voor het verschralen van vegetatie in delen van het Leekstermeer die zijn aangewezen als potentieel broedbiotoop van de kwartelkoning.</p> <p>Blz 30 – beschrijving kwartelkoning; <i>'De beoogde percelen voor kwartelkoning worden door een toenemend aantal overzomerende ganzen (voornamelijk grauwe ganzen) grotendeels kaal gegeten.'</i> Verduidelijking in de tekst aan te geven. Deze situatie speelt alleen aan de noordkant van het Leekstermeer en deze populatie ganzen bestaat grotendeels uit soepganzen. Daarnaast is er sprake van overzomerende (grauwe) ganzen aan de noordwestkant van het Leekstermeer. Deze graslanden zijn niet aangewezen als potentieel leefgebied van de kwartelkoning.</p>	<p>Onderstaande zin wordt toegevoegd:</p> <p>Als broedhabitat prefereren de vogels vegetaties die bij aankomst ten minste 20-30 cm hoog zijn en voldoende dekking bieden, maar tegelijk niet te dicht zijn om loopbewegingen te beperken (Sovon, 2022).</p> <p>De verwijzing naar de mondelinge mededeling wordt aangepast.</p>	Beheerplan wordt aangepast
--	--	------	----------------------------	--	---	----------------------------

				Blz 30-31 – beschrijving kwartelkoning; <i>'Mogelijk is hierdoor het gras te kort voor de kwartelkoningen als deze uit hun winterkwartieren terugkeren om te broeden (med. R. Oosterhuis, HDL).'</i> Het Drents Landschap is geen beheerder in het Leekstermeergebied, graag referentie aanpassen als mondelinge mededeling van dhr. Oosterhuis.		
		04-9	Beschrijving rietzanger	Blz 32 – beschrijving rietzanger; <i>'Idealiter is er in het leefgebied zowel jong als overjarig riet aanwezig in combinatie met een goed ontwikkelde kruidlaag.'</i> Voor het voortbestaan van de jonge als overjarige rietvegetaties zijn er mogelijke bedreigingen in het Leekstermeergebied waarop (nog) geen antwoord bestaat. Een van de bedreigingen heeft betrekking tot de aanwezigheid van de invasieve exoot grote waternavel. Hoe deze soort kan zorgen voor veranderingen in het biotoop van de rietzanger zijn (nog) niet te beantwoorden. Indieners verzoeken om onderzoeksvragen op te nemen in het beheerplan over het voortbestaan van de jonge en overjarige rietvegetaties en aan te duiden als kennislacunes.	Aangezien het instandhoudingsdoel gehaald wordt en de soort in een gunstige staat van instandhouding verkeert, is er geen reden om aan te nemen dat er een drukfactor speelt voor deze soort. Wij gaan daarom niet mee met het voorstel van indieners om onderzoeksvragen hieromtrent op te nemen in het beheerplan.	Geen gevolgen
		04-10	Niet-broedvogels	Blz 35 – niet-broedvogels; <i>'Op de slaapplaatsen zal de verstoring minder groot zijn, dit vanwege de verschillen in periode van gebruik. Waterrecreanten gebruiken het open water van het Leekstermeer vooral in de zomer.'</i> Uit dit recente onderzoek (zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdatawatersportseizoen-wordt-steeds-langer/) wordt duidelijk dat het naseizoen tegenwoordig doorloopt tot in oktober en het voorseizoen al begint in april. Met name het langer doorlopen van het watersportseizoen tot in oktober kan conflicteren met de rust die nodig is op het Leekstermeer om te functioneren als slaapplaats. Met deze nieuwe gegevens kan niet worden beweerd dat er geen overlap van gebruik is tussen	Gezien de gunstige staat van instandhouding waarin de kolgans en brandgans zich begeven, is het zeer onwaarschijnlijk dat dit een drukfactor betreft voor deze soorten. In hoeverre smienten hieronder te lijden hebben, zal uit het onderzoek, wat als maatregel is opgenomen in het beheerplan, moeten blijken.	Geen gevolgen

				waterrecreanten en niet-broedvogels, zoals in bovenstaande paragraaf in het beheerplan is opgenomen. Indieners verzoeken om dit te benoemen als kennislacune en onderzoeksvragen in het beheerplan op te nemen en eventueel daaruit voortvloeiende beheermaatregelen.		
		04-11	Kolgans	Blz 37 – kolgans; <i>'In de zomer wordt niet geteld, aangezien de aantallen kolganzen dan beperkt zijn tot enkele (zeldzame) broedgevallen.'</i> Eens in de 6 jaar worden de broedvogels geteld in het kader van de SNL-monitoring, daarbij hoort ook de kolgans. Graag aanpassen in de tekst.	Deze zin wordt verwijderd.	Beheerplan wordt aangepast
		04-12	Brandgans	Blz 38 – brandgans; <i>'Recent heeft zich een broedpopulatie ontwikkeld in het Oostzeegebied, en inmiddels broeden er ook brandganzen in Nederland.'</i> Graag bovenstaande informatie aanvullen met de volgende bestaande terreinkennis. In het Leekstermeergebied broeden in dezelfde hoek, de noordkant van het Leekstermeer, sinds enkele jaren enkele brandganzen. Deze broedgevallen worden jaarlijks geteld door een vrijwilliger van Sovon. Door het jaarlijkse tellen van de broedgevallen en overleving van de jongen wordt goed de vinger aan de pols gehouden om mogelijke schade door deze nieuwe broedvogels op instandhoudingsdoelen snel in beeld te krijgen.	De tekst wordt als volgt aangepast: Het verspreidingsgebied van de brandgans is veel kleiner dan dat van bijvoorbeeld de kolgans. Brandganzen broeden in het westen van Groenland, op Spitsbergen en op de grote schiereilanden van Noord-Siberië. Recent heeft zich een broedpopulatie ontwikkeld in het Oostzeegebied, en inmiddels broeden er ook brandganzen in Nederland. In de winter trekken de brandganzen naar de Waddenzee en het westen van Schotland. Ook in het Leekstermeergebied broeden sinds enkele jaren enkele brandganzen. Deze broedgevallen worden jaarlijks geteld door een vrijwilliger van Sovon. Door het jaarlijkse monitoren van broedgevallen en kuikenoverleving,	Beheerplan wordt aangepast

					wordt goed de vinger aan de pols gehouden om mogelijke schade door deze nieuwe broedvogels op instandhoudingsdoelen snel in beeld te krijgen.	
		04-13	H4 – Toetsing instandhoudingsdoelen – kwartelkoning	Blz 42-H4 Toetsing instandhoudingsdoelen – kwartelkoning <i>‘Mogelijk speelt de begrazingsdruk van zomerganzen hierin een rol, of dat het aantal broedgevallen achterblijft door de negatieve trend in heel West-Europa.’</i> Graag bovenstaande toetsing aanpassen aan de meest recente literatuur (Sovon, 2022k). Hierin wordt meer aandacht besteed aan de kwaliteit van het broedbiotoop (doorloopbaarheid van de vegetatie) en geschikt broedbiotoop later in het broedseizoen voor het tweede legsel. Daarnaast zijn de zomerganzen in het Leekstermeergebied voornamelijk soepganzen en komen maar gedeeltelijk voor in het potentieel leefgebied van de kwartelkoning (alleen ten noorden van het Leekstermeer). Voor het weren van (soep)ganzen uit potentieel broedgebied van de kwartelkoning zijn geen maatregelen opgenomen in het beheerplan. In het Naardermeergebied zijn succesvolle maatregelen genomen om oever- en rietvegetaties te herstellen c.q. te beschermen tegen ganzen zodat het broedbiotoop voor purperreiger in stand blijft. Deze maatregel zou mogelijk ook in het Leekstermeer gebied kunnen worden toegepast ten behoeve van de kwartelkoning. In het kader van de negatieve trend in heel West-Europa en het niet behalen van de doelstelling moet ook worden erkend dat uit de recente literatuur op lokaal niveau daadwerkelijk wel succesvolle maatregelen ten behoeve van de populatie kan worden genomen. Zie Sovon, 2022k; In Schotland, waar het aantal plaatstrouwe vogels veel groter is, leidde inzet van gerichte maatregelen op grotere schaal binnen enkele jaren tot een belangrijk herstel van de populatie. Gericht beheer is daarmee bewezen effectief.	Eventueel noodzakelijke maatregelen voor kwaliteitsverbetering van kwartelkoningleefgebied zullen blijken uit het voorgestelde onderzoek in het beheerplan.	Geen gevolgen

		04-14	Tabel drukfactoren broedvogels	<p>Blz 42 – omschrijving bij tabel 9. <i>‘Hierbij is aangesloten bij de Artikel 12-rapportage van 2020 (Van Kleunen et al. 2020, bijlage 6.1 & 6.2).’</i> Indieners vragen om de benoemde drukfactoren onder het kopje knelpunten en maatregelen uit de recent gepubliceerde Bouwstenen ten behoeve van het strategisch plan Natura 2000 (Sovon, 2022p en k) ook terug te laten komen in tabel 9.</p> <p>Blz 43 tabel 9 – Porseleinhoen De drukfactor invasieve exoten toevoegen</p> <p>Blz 43. Samenvatting onder de tabel over kwartelkoning <i>‘Voor de kwartelkoning komen twee mogelijke knelpunten of drukfactoren naar voren. Het gaat daarbij om overbegrazing door zomerganzen en een verschuiving op hoger populatieniveau naar oostelijker broedgebied.’</i> Zoals ook aangegeven in Sovon, 2022k in opdracht van het ministerie van LNV zijn er ook andere drukfactoren van belang voor de instandhouding van de kwartelkoning, namelijk vermessing, spontane ontwikkeling, versnippering van leefgebied, schaalvergroting intensivering agrarisch gebruik, natuur- en landschapsbeheer, dynamiek oppervlaktewater etc. Gelet op voorgaande en de ongunstige staat van instandhouding met betrekking tot de kwartelkoning op landelijk niveau moet ons inziens voor het Leekstermeergebied beter in het beheerplan worden onderbouwd of het bovenstaande drukfactoren aanwezig zijn of niet. Indieners verzoeken u om per drukfactor een duidelijke onderbouwing in het beheerplan op te nemen waaruit geconcludeerd wordt of deze ook in het Leekstermeergebied geldt.</p> <p>In de bouwsteenanalyse (Sovon, 2022k) is het knelpunt van verandering in verspreiding van de soort door klimaatverandering niet benoemd. Uit de literatuur blijkt dat</p>	Zoals vermeld in deelreactie 04-5 worden de tabellen met drukfactoren aangepast op de in de Bouwstenen benoemde drukfactoren.	Beheerplan wordt aangepast
--	--	-------	--------------------------------	--	---	----------------------------

				verbetering en herstel van broedmogelijkheden in ons land leidt tot een groter aandeel eigen aanwas (Koffijberg et al. 2021) en daarmee de inschatting dat in 2050 wordt voldaan aan de doelstelling voor de gunstige staat van instandhouding voor kwartelkoning.		
		04-15	Tabel 10 Drukfactoren wintergasten	<p>Tabel 10 – drukfactoren smient Graag de drukfactoren smient in overeenstemming brengen met de meest recente literatuur (Sovon, 2022s).</p> <p>Blz 47 – paragraaf onder tabel 10 <i>‘Wellicht speelt voor deze soort een verschuiving op hoger populatieniveau binnen of buiten de EU.’</i> Het benoemen van dit knelpunt voor het niet behalen van het doel in het Leekstermeergebied past niet binnen de landelijke trend. Op landelijk schaal is er sinds 2011 sprake van stabiele populatie en de verwachting is dat dit ook blijft in de toekomst (zie Sovon, 2022s). Dat er in het Leekstermeer in tegenstelling de landelijk trend toch sprake is van achteruitgang in aantallen moet dan gerelateerd zijn aan een lokale drukfactor. Het is belangrijk om deze drukfactor in het beheerplan te identificeren of anders de kennislacunes te benoemen en onderzoeksvragen in dit beheerplan op te nemen.</p>	<p>Zoals vermeld in deelreactie 04-5 worden de tabellen met drukfactoren aangepast op de in de Bouwstenen benoemde drukfactoren.</p> <p>Onderzoek naar de staat van instandhouding van de smient in het Leekstermeergebied is een van de beheerplanmaatregelen.</p>	Beheerplan wordt aangepast
		04-16	H5 Visie en uitwerking kernopgaven en instandhoudingsdoelen	<p>H5- blz 49 <i>‘Ten dele, omdat de kwartelkoning als doelsoort geen typische moerasvogel is, maar meer gebaat is bij vochtige schraallanden. Deze zijn weliswaar aanwezig in het gebied, maar zijn wellicht niet voldoende geschikt, gezien de populatieontwikkeling over de afgelopen jaren.’</i> Indieners vragen om verduidelijking waarom de vochtige schraallanden niet geschikt zouden zijn.</p> <p>Blz 49 <i>‘Ontwikkelingen in de rest van het (internationale) leefgebied spelen een belangrijke rol in realisatie van de</i></p>	In het vorige beheerplan stond nog verwoord dat de toekomst uit zou moeten wijzen of deze voldoende geschikt zijn. Aangezien de negatieve trend zich nog niet gekeerd heeft, zou dit kunnen wijzen op onvoldoende aanwezig of onvoldoende geschikt aanwezig habitat. Of hier daadwerkelijk sprake van is, zal moeten blijken uit het onderzoek.	Geen gevolgen

doelen en daar heeft het beheer in het Leekstermeergebied geen invloed op.'

Indieners vragen om deze tekst te nuanceren. Het klopt inderdaad dat de populatieontwikkeling op grote schaal belangrijk is voor het behalen van de doelen, maar door de rol van bijv. sleutelpopulatie rietzanger heeft het beheer in het Leekstermeergebied ook daadwerkelijk wel invloed op de internationale verspreiding/populatie.

Blz 49 – Inrichting

'Inrichting van natuur als moeras en verschaalde graslanden zorgt voor vermindering van foerageermogelijkheden voor wintervogels. Te ver doorgevoerde vermindering is niet wenselijk.'

Deze constatering is juist maar vraag ook om nuance. Door het hoge eiwitgehalte in de landbouw graslanden zijn deze juist zeer geschikt geworden voor de ganzen, waardoor deze gebieden ook belangrijker zijn geworden als foerageergebied. Voorheen werden deze rijkere graslanden alleen gevonden langs de grote rivieren. Ook jonge rietlanden, met jonge rietloten, zijn erg eiwitrijk voedsel voor ganzen. Dit betekent dat buiten de Natura 2000 begrenzing ook voldoende foerageer- en rustgebieden aanwezig moeten blijven, zowel in omvang als kwaliteit om de instandhoudingsdoelen binnen het Natura 2000-gebied te halen.

Blz 49 – beheer

'Deze opslag mag niet belemmerend gaan werken voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen. Indien dat het geval is moet opslag worden verwijderd. Voor goed beheer van kwartelkoningpercelen is een aangepast maairegime nodig (extra laat maaien).'

Met betrekking tot het verwijderen van opslag kan het ook in de toekomst noodzakelijk zijn dat delen van het moeras gereset moeten worden om alle stadia van

De bijdrage van het Leekstermeergebied aan de (landelijke) gunstige staat van instandhouding van de soorten staat al centraal in het beheerplan. De kanttekening dat alle soorten ook trekvogels zijn, is daarbij legitiem. Wij gaan niet mee in indieners verzoek om de kanttekening te nuanceren.

Het belang van de omliggende graslanden als foerageergebied voor de wintergasten komt reeds meerdere malen terug in het beheerplan. Wij nemen dit punt derhalve ter kennisgeving aan.

De aanvullingen over het noodzakelijke beheer voor het keren van successie van rietmoeras en het verschrallen van grasland ten behoeve van de kwartelkoning nemen wij ter kennisgeving aan.

Er is vooralsnog geen reden om aan te nemen dat bestrijding van exoten een drukfactor vormt voor de instandhoudingsdoelen. Zekerheidshalve wordt dit voor het porseleinhoen nader onderzocht.

				<p>vegetatieontwikkeling weer aanwezig te laten zijn in het gebied. Het is goed om hierin het beheer ruimte voor te vinden. Met betrekking tot de kwartelkoningpercelen is laat maaien zeker belangrijk, maar ook het verschrallen van de graslanden blijft een aandachtspunt. De vegetatie moet immers goed doorloopbaar zijn (Sovon 2022k).</p> <p>Blz 49 – maatregelen <i>‘Voor de meeste soorten blijft dat het gebied voldoet, waardoor daarvoor geen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn en het reguliere beheer voldoet.’</i> Graag deze tekst nuanceren. Met betrekking tot de bestrijding van exoten voldoet het reguliere beheer niet.</p>		
		04-17	Onderzoek kwartelkoning	<p>Blz 50 – onderzoek kwartelkoning <i>‘Inundatie in de winter kan daarbij nuttig zijn.’</i> Dit klopt maar brengt ook een risico met zich mee door de aanvoer van nutriënten (gebonden aan slibdelen) en daarmee verdichting/verruiging van de graslanden bij slechte waterkwaliteit. Is deze factor voldoende in beeld?</p> <p>Blz 50 – onderzoek kwartelkoning <i>‘Het maaien zelf moet in percelen met kwartelkoningjongen van binnen naar buiten plaatsvinden, waarbij delen vegetatie blijven staan. Op deze wijze kunnen de voor maaien kwetsbare jongen naar veilige delen van het terrein uitwijken.’</i> Mogelijk is er toch te weinig overblijvende vegetatie aanwezig om ook een succesvol 2e legsel groot te krijgen, zie Sovon 2022k.</p> <p>Blz 50 – onderzoek kwartelkoning <i>‘Binnen het Leekstermeergebied is voldoende op deze wijze beheerd leefgebied voor handen.’</i> Binnen het Leekstermeergebied zijn er inderdaad voldoende terreinen aanwezig met het goede maaibeheer, echter is het</p>	<p>In de tabel met drukfactoren wordt winterinundatie met water van slechte kwaliteit als mogelijke drukfactor opgenomen. Het beheerplan wordt op dit punt aangepast.</p> <p>Het onderzoek naar drukfactoren voor de kwartelkoning zal ingaan op beheerknelpunten, de invloed van zomerganzen en kwaliteit van het leefgebied. Wat betreft de succesvollere kwartelkoninggebieden in de Onlanden, kunnen deze voor het onderzoek in ieder geval goed vergelijkingsmateriaal vormen. Wij zullen uw aanbeveling ter overweging meegeven aan de partij die het onderzoek uit zal voeren.</p>	Beheerplan wordt aangepast

broedbiotoop achteruitgegaan door verdichting van de grasvegetatie. Hierdoor kan een beheerknelpunt ontstaan doordat verschalingsbeheer van graslanden niet in overeenstemming is met het maaibeheer voor kwartelkoning. Mogelijk is het nodig om over een groter oppervlak potentieel leefgebied voor de kwartelkoning aan te wijzen om op percelen toch verschalingsbeheer te kunnen toepassen mocht dat nodig zijn.

Blz 50 onderzoek kwartelkoning
'Nader onderzoek of deelname aan bestaand onderzoek naar de oorzaken van deze achteruitgang is nodig, zodat mogelijk in de toekomst nog gericht maatregelen kunnen worden genomen om de dalende trend te keren, indien noodzakelijk.'

In de bouwsteen kwartelkoning (Sovon 2022k) wordt aangegeven dat groei van de lokale populatie mogelijk is door grootschalig de juiste beheermaatregelen worden uitgevoerd in goed broedbiotoop. In De Onlanden is (ruimte voor) geschikt biotoop, dit ligt echter voornamelijk in het oostelijk deelgebied en buiten de huidige begrenzing van Natura 2000. Indiërs pleiten ervoor dat bij het onderzoek naar de achteruitgang van de kwartelkoning en mogelijke beheermaatregelen de gehele Onlanden beschouwd worden.

Blz 50 – onderzoek kwartelkoning
'• knelpunten aanwezigheid zomerganzen en oplossingsrichtingen;'

De aanwezigheid van de populatie verwilderde soepganzen, die de bestaande rietkraag aan de noordzijde van het Leekstermeer in potentieel leefgebied van de kwartelkoning hebben vernield en daarmee hebben gezorgd voor het afkalven van de oevers, is te herstellen met beheermaatregelen. Recent zijn in het Naardermeer rietoevers succesvol hersteld door met speciale netten

				<p>ganzen uit de oevers te weren, waardoor de achterliggende gebieden ook minder interessant worden.</p> <p>Blz 50 onderzoek kwartelkoning <i>'Kwantificeren van het leefgebied van de kwartelkoning op basis van objectieve omgevingscondities, zodat overgegaan kan worden van het beschermen van het instandhoudingsdoel op aantal aanwezige broedparen naar het areaal geschikt leefgebied voor het aantal geschikte broedparen.'</i> Daarbij moet ook de vraag gesteld worden of het areaal geschikt leefgebied van voldoende kwaliteit is. Is de vegetatie geschikt en ook het voedselaanbod/kwaliteit voldoende, zodat ook jongen groot worden (zie Sovon, 2022k)</p>		
		04-18	Onderzoek Smient	<p>Blz 50 Onderzoek Smient <i>'Er moet onderzocht worden waarom de aantallen achterblijven ondanks ogenschijnlijk voldoende rusten foerageergebied.'</i> Graag deze stelling aanpassen in het licht van het recente onderzoek van het verlengen van het watersportseizoen (zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdata-watersportseizoenwordt-steeds-langer/), waardoor een overlap is in gebruik tussen recreanten en de aanwezigheid van overwinterende smienten. Hierdoor is niet op voorhand te zeggen dat er voldoende rust aanwezig is, want hierop is nooit onderzoek verricht. In het kader hiervan onderzoeksvragen in het beheerplan opnemen voor de smient.</p>	De door indiener aangehaalde rapportage was nog niet beschikbaar in de aanloop naar het geactualiseerde beheerplan. In de tabel met drukfactoren wordt dit kennishiaat zekerheidshalve opgenomen. Wij zullen uw aanbeveling ter overweging meegeven aan de partij die het onderzoek uit zal voeren.	Beheerplan wordt aangepast
		04-19	H6. Uitvoering (par. 1&2)	<p>H6.1 blz 52 <i>'De verantwoordelijkheid voor een juist beheer van het gebied ligt primair bij de terreineigenaren: Staatsbosbeheer en de stichting Het Groninger Landschap.'</i> De hier beschreven verantwoordelijkheid graag nuanceren. Het uitvoeren van het juiste beheer ligt inderdaad primair bij</p>	De zin wordt als volgt genuanceerd: De verantwoordelijkheid voor een juist beheer van het gebied, binnen de afspraken van het SNL, ligt primair bij de terreineigenaren: Staatsbosbeheer	Beheerplan wordt aangepast

de terreineigenaren maar het verstrekken van de financiële middelen voor de uitvoering ligt bij de provincies.

H6.2 blz 52

'Door de inrichting ontstaan grote oppervlaktes plasdrasgebied, met in de winter hoge peilen, die in de zomer licht uitzakken. Door de inrichting is nieuw broedgebied ontstaan voor onder meer porseleinhoen en rietzanger, maar zal de hydrologische situatie van weilanden waarin de kwartelkoning leefgebied heeft ook verbeteren. Vanaf de realisatie wordt hier een beperkt beheer op uitgevoerd dat gericht is op het openhouden van het landschap.'

Graag een verduidelijk wat hier wordt bedoeld. Welke maatregelen worden uitgevoerd voor het openhouden van het landschap?

H6.2 blz 52-53

'Ook het verwijderen van schadelijke exotische planten maakt onderdeel uit van het regulier beheer van het gebied.'

Bovenstaande zin aanpassen aan de vergoedingen die worden verstrekt vanuit SNL. Hierin is geen vergoeding voor verwijdering van invasieve exoten opgenomen. Dat maakt dat het verwijderen van schadelijke exotische planten geen onderdeel is van het regulier beheer door de terreineigenaren. Dit is aanvullend beheer waarvoor aanvullende financiële middelen beschikbaar moeten worden gesteld.

en de stichting Het Groninger Landschap.

Het landschap wordt opengehouden door de omschreven beheermaatregelen zoals peilbeheer, maaien, begrazen en verwijderen van opslag.

Afhankelijk van het beheertype maakt bestrijding van schadelijke invasieve exotische planten wel degelijk onderdeel uit van de SNL- vergoeding. De beheertypevergoedingen worden landelijk door BIJ12 vastgesteld in afstemming met terreinbeherende organisaties. Mocht een structurele vergoeding voor het bestrijden van exoten aan een bepaald beheertype toegevoegd moeten worden, dan dient dat in dat gremium aangekaart te worden.

Vanuit het beheerplan kunnen financiën beschikbaar gesteld worden indien exotenbestrijding noodzakelijk is als instandhoudingsmaatregel. Momenteel staan de in het gebied voorkomende exoten nog niet bekend als schadelijk voor de instandhoudingsdoelen. Er zal

					onderzocht worden in hoeverre dit van toepassing is voor het porseleinhoen.	
		04-20	H6.3 – Monitoring	<p>H6.3 blz 54 – monitoring <i>'Naast deze vogeltellingen worden ook overige monitoringsprogramma's uitgevoerd in het Leekstermeergebied. Het gaat dan met name over de monitoring van de flora, de overige fauna en de abiotiek (waterpeilen, waterkwaliteit etc.). De relaties van deze monitoring met de instandhoudingsdoelen van het Leekstermeergebied zijn echter indirect en daarom worden ze hier verder buiten beschouwing gelaten.'</i> Graag toelichten waarom. Het verloop van de waterpeilen en de ontwikkeling van de waterkwaliteit heeft invloed op de kwaliteit van het moeras en daarmee op het broedbiotoop van porseleinhoen en rietzanger. De ontwikkelingen in abiotische factoren zullen daarom goed in de gaten gehouden moeten worden.</p> <p>H6.3 blz 56 – Monitoring <i>'Omdat de aantallen smienten de afgelopen jaren is gedaald zal onderzoek in combinatie met monitoring moeten plaatsvinden naar de oorzaak van deze achteruitgang. Naast onderzoek binnen de begrenzing, zal ook verkenning van het aantal smienten in de 5-kilometerschil onderdeel uitmaken van dergelijk onderzoek.'</i> Deze opmerking geldt ook voor de kwartelkoning? Toevoegen aan de tekst.</p> <p>H6.3 blz 57 – Monitoring <i>'Voor de kwartelkoning is de verwachting dat binnen de metingen van het NEM eveneens afdoende monitoring plaatsvindt.'</i> Binnen de NEM monitoring wordt alleen de aan- en afwezigheid van de kwartelkoning waargenomen, er wordt geen uitspraak gedaan over de kwaliteit van het leefgebied in voor- of achteruitgang. Door de gevoeligheid</p>	<p>De toestand en trend van waterpeilen en waterkwaliteit worden gemonitord via de vereisten van de SNL (zie Werkwijze Monitoring Beoordeling Natuurnetwerk – Natura 2000/PAS). Deze zijn grotendeels gunstig voor de aanwezige natuurbeheertypen. Er is ons dan ook niet bekend dat deze direct beperkend zijn voor de instandhoudingsdoelen van het gebied. Hier wordt geen aanvullende toelichting over opgenomen in het beheerplan.</p> <p>Anders dan de kwartelkoning, is de smient voor het foerageergebied afhankelijk van grasland buiten het Leekstermeergebied. De opmerking is niet van toepassing bij de kwartelkoning. De suggestie van indiener om deze opmerking toe te voegen wordt niet opgevolgd.</p> <p>Het betreft hier een paragraaf die gaat over de monitoring van de aanwezigheid van de kwartelkoning. Het voorstel van indiener gaat in op een aanvullende onderzoeksvraag. Voordat wij aanvullende monitoring</p>	Geen gevolgen

				<p>van het broedbiotoop van de kwartelkoning voor verdichting van de vegetatie is aanvullende monitoring over de toestand van de vegetatie belangrijk om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van het leefgebied. Indieners verzoeken u ook om aanvullende monitoring op te nemen in dit beheerplan.</p> <p>H6.3 blz 57 - monitoring <i>'Voor smient is aanvullend onderzoek nodig naar de reden van de achteruitgang. Naar aanleiding van de uitkomst kan aanvullende monitoring nodig zijn. Deze wordt dan geïmplementeerd.'</i> In bovenstaande zin mist het woord 'maatregelen'. Aan de hand van het aanvullend onderzoek kan de uitkomst inderdaad leiden tot aanvullende monitoring, maar het kan ook leiden tot aanvullend maatregelen voor het behalen van het instandhoudingsdoel. Ons inziens moeten deze aanvullende maatregelen dan ook worden geïmplementeerd.</p>	<p>opnemen, wachten wij de resultaten van het onderzoek af. De suggestie van indiener wordt niet opgevolgd.</p> <p>Het onderzoek zal uitwijzen of en welke maatregelen noodzakelijk zijn. Monitoring kan hier zowel een uitbreiding van de bestaande monitoringsinspanning betekenen als een aanvullende monitoring verbonden aan een maatregel. Hier kan, vooruitlopend op de uitkomsten van het onderzoek, geen uitsluitel over worden gegeven.</p>	
		04-21	H6.6 – Communicatie	<p>H6.6 blz 61 – communicatie <i>'De gebiedsgroep is een belangrijk platform voor communicatie. Binnen de gebiedsgroep worden ook vervolgstappen voor communicatie besproken. Het beheerplan is opgesteld door het bevoegde gezag in samenwerking met de organisaties die zijn betrokken bij de uitvoering.'</i> Bij de actualisatie van het beheerplan is naar onze mening de ecologische- en terreinkennis van de terreinbeherende organisaties en de stichting Natuurbelang De Onlanden niet optimaal benut. Indieners hopen dat in de nabije toekomst de samenwerking beter zal worden ingevuld, waarbij functioneren en ontwikkeling van het gebied centraal staat en zowel de effecten op als de kansen voor (doel)soorten uitgangspunt zijn. Aanknopingspunt hiervoor zijn niet alleen de doelsoorten maar ook zeker de kernopgaven die voor het gebied geformuleerd zijn.</p>	<p>Zie deelantwoord 04-1. Om de samenwerking te verbeteren, zal een werkgroep Onderzoek Monitoring en Beheer (OMB) opgericht worden.</p> <p>Wat de financiële kaders betreft, zie deelantwoord 04-19.</p>	Geen gevolgen

				<p>H6.6 blz 61 – communicatie <i>'Deze hebben bijgedragen aan de inhoud en onderschrijven de beschreven maatregelen. Voor Het Groninger Landschap en Staatsbosbeheer geldt dat het beheerplan fungeert als één van de kaders voor het beheer. Beide organisaties beschikken over voldoende kennis ten aanzien van de Natura 2000-doelen om een optimaal beheer te kunnen uitvoeren.'</i> Met de aanvulling dat het optimaal beheer wordt uitgevoerd binnen de financiële kaders die beschikbaar worden gesteld door de provincies.</p>		
		04-22	H6.7 – Sociaal-economisch perspectief	<p>H6.7 blz 62 Sociaal- economisch perspectief <i>'Het college van Gedeputeerde Staten van Drenthe stelt in zijn collegeprogramma voor om via uitnodigingsplanologie ondernemers ruimte te bieden voor economische kansen in natuur en landschap en bij voorkeur in een vernieuwend segment. Maatwerk is het uitgangspunt, waarbij gekeken wordt naar een win-winsituatie: ecologisch en economisch.'</i> Zonder het inzicht waarom het instandhoudingsdoel voor de smient niet wordt gehaald, is op voorhand niet duidelijk of het gebied nog meer draagkracht biedt voor economische ontwikkelingen. Door bovenstaande te stellen in het beheerplan wordt mogelijk ten onrechte ruimte geschetst die niet aanwezig is. Vanuit de Wet Natuurbescherming en de Europese richtlijnen moet er sprake zijn voor een positieve balans voor de natuur met daarbinnen economische medegebruik waarbij de natuurlijke waarden voorop blijven staan. Vertel hier ook het eerlijke verhaal dat verdere groei van de recreatie binnen het Leekstermeergebied mogelijk ook niet kan.</p> <p>H6.7 blz 62 Sociaal- economisch perspectief <i>'Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van afspraken streeft de provincie naar een balans</i></p>	<p>Wij zoeken in ons beleid altijd naar een balans tussen het beschermen, beleven en benutten van natuur. Hierbij moet het uitgangspunt zijn dat beleven en benutten niet ten koste gaan van de natuur, de biodiversiteit en de potentiële waarden van de natuur. Korthedshalve verwijzen wij naar de Natuurvisie waar hier verder op in wordt gegaan.</p> <p>De natuurwaarden van het gebied staan al centraal in het beheerplan. Deze paragraaf gaat specifiek over het sociaaleconomisch perspectief. Wij passen de betreffende zin niet aan.</p> <p>Wat de opsomming van diensten betreft, worden hier een aantal voorbeelden genoemd. Het is geen uitputtende opsomming. Wij vullen deze niet nog verder aan.</p>	Geen gevolgen

tussen natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de werkgelegenheid en/of de leefbaarheid mét aandacht voor ontwikkelingen die Drenthe beter op de kaart zetten.'

Bovenstaande zin aanpassen in: 'Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van afspraken streeft de provincie naar een balans tussen natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de leefomgeving op korte en langere termijn, waarbij de bestaande natuurwaarden en biodiversiteitswaarden in het Natura 2000 gebied worden behouden voor de toekomstige generaties.

H6.7 blz 62-63 Sociaal- economisch perspectief
'Het Natura 2000-gebied levert ook andere diensten aan de maatschappij: schoon water, rust, een plek om te ontspannen en te recreëren, landschappelijke waarde, identiteit, een mooie woonomgeving, enzovoort.'

Bovenstaande diensten uitbreiden met waterveiligheid en opslag van CO2. Daarnaast is het Leekstermeergebied een belangrijke verbindende schakel tussen de Noord-Drentse beken en het Groninger kleigebied.

H6.7 blz 63 Sociaal- economisch perspectief
'Recreatie en toerisme zorgen voor werkgelegenheid en dragen bij aan versterking van de leefbaarheid van het omliggende gebied. Recreatie en toerisme vormen een belangrijke inkomstenbron voor nabijgelegen horecagelegenheden en verblijfsaccommodaties. Regionale ondernemers gebruiken de natuurwaarden en de rust van het Leekstermeergebied als toegevoegde waarde voor hun onderneming, zodat het natuurgebied bijdraagt aan de economische ontwikkeling van het gebied.'
Graag de tekst aanvullen met dat bovenstaand met elkaar in balans moeten zijn en dat medegebruik de huidige natuurwaarden niet mogen schaden. Er wordt geen duiding gegeven aan het niveau van natuurwaarden en rust en

Dat natuur en economie met elkaar in balans moeten zijn, wordt kort in paragraaf 6.7 vermeld. Het juridisch kader voor natuurbescherming wordt uitvoerig beschreven in hoofdstuk 7. Hoe uitvoering gegeven wordt aan het beheer van het gebied, wordt omschreven in hoofdstuk 6. Wij gaan derhalve niet mee met het voorstel van indieners om de betreffende passage aan te vullen.

De bijeenkomsten voor de actualisatie van het beheerplan passen wel degelijk bij de hier beschreven rol van de gebiedsgroep. Het beheerplan is niet de juiste plek voor het maken van afspraken over het functioneren van de gebiedsgroep. Wij vullen de beschrijving niet verder aan.

				<p>ruimte die daarvoor nodig zijn. Ook wordt niet op gebiedsniveau uitgewerkt hoe deze waarden worden geborgd voor de toekomst.</p> <p>H6.7 blz 63 Sociaal- economisch perspectief <i>'Een gebiedsgroep speelt een belangrijke rol in dit proces, waarbij belangen in beeld gebracht worden en toekomstperspectieven besproken worden, met ook aandacht voor de individuele agrarische- en recreatieondernemer en de bewoners van het gebied.'</i> Graag verduidelijken hoe deze gebiedsgroep gaat functioneren. In afgelopen zes jaar is de gebiedsgroep twee keer bij elkaar geweest voor dit beheerplan, maar niet in de rol zoals hierboven wordt beschreven.</p>		
		04-23	H7.1 – Omgevingswet	<p>H7.1 blz 65 Omgevingswet <i>'Naar verwachting treedt op 1 juli 2022 de Omgevingswet in werking.'</i> Graag deze datum aanpassen aan de nieuwste inzichten.</p>	Dit wordt aangepast.	Beheerplan wordt aangepast
		04-24	H7.3 – Handhaving	<p>H7.3 blz 71 – handhaving <i>'Het Leekstermeergebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Dat betekent dat veel activiteiten potentieel verstoring van vogels kunnen veroorzaken (zie ook Tabel 9 en 10). Denk hierbij aan geluids-, visuele en fysieke verstoring. Met name voor de rietzones is rust belangrijk, maar ook op het meer zelf in de winterperiode.'</i> Het klopt inderdaad dat betreding van rietzones funest is, want hierdoor wordt een oever toegankelijk voor ganzen en dan wordt al het riet opgegeten en kalft de oever af. Daarnaast is rust in de schemering essentieel om het Leekstermeer te laten functioneren als slaapplaats voor niet-broedvogels. Gerichte handhaving op activiteiten in de schemering moet prioriteit hebben in dit gebied.</p> <p>H7.3 blz 71 – handhaving</p>	Voor het beschermen van planten en dieren is het belangrijk dat bezoekers van natuurgebieden zich aan de openstellingsregels houden, zoals hond aan de lijn en op de paden blijven. Het opstellen en het houden van toezicht op de openstellingsregels is een eigen taak en verantwoordelijkheid van de terreinbeheerder. De provincie zelf is verantwoordelijk voor toezicht en handhaving in de Natura 2000-gebieden daar waar het gaat om soorten- en gebiedsbescherming, op basis van de Wnb. Voor het behoud van de natuur en de veiligheid in het buitengebied werken wij in het kader	Geen gevolgen

			<p><i>'Voor de meeste activiteiten gelden regels die vervat zijn in wetten en verordeningen. Frequent is echter ook sprake van illegale activiteiten. Juist in verstoringgevoelige Vogelrichtlijngebieden is een strikte handhaving dan ook nodig om schade aan doelen te beperken en liefst te voorkomen.'</i></p> <p>En daarmee ook een mogelijk negatief effect op instandhoudingsdoelstellingen. We pleiten, in navolging op de brief van aan de gemeentes Noordenveld en Tynaarlo (dd. 20210708), om de regels omtrent openstelling duidelijk en eenduidig te maken, hierover duidelijk en eenduidig te communiceren naar de omgeving en ondernemers en samenwerking en voldoende handhaving op te als beheermaatregel.</p>	<p>van toezicht samen met andere partners in het buitengebied. De betrokken partijen komen regelmatig bij elkaar om het toezicht en de handhaving op elkaar af te stemmen. Hierbij worden o.a. gezamenlijk handhavingsacties en prioriteiten voor de inzet van toezicht bepaald. Wij nemen uw opmerkingen hierin mee. Wij voegen dit niet als beheermaatregel toe.</p>	
		Literatuur bij zienswijze	<p><i>Literatuur</i></p> <p>Sovon. 2022k. Kwartelkoning <i>Crex crex</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovonrapport2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022r. Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovon-rapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022p. Porseleinhoen <i>Porzana porzana</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovon-rapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022s. Smient <i>Mareca Penelope</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovonrapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Watersportrecreatie 2022; NBTC en Waterrecreatie NL, 2022, Watersportonderzoek 2021 zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdata-watersportseizoen-wordt-steeds-langer/)</p>	<p>De Bouwstenen zullen worden gebruikt voor aanpassing van de tabellen met drukfactoren en als bron in de literatuurlijst opgenomen.</p>	<p>Beheerplan wordt aangepast.</p>

05	Staatsbosbeheer	05-1	Inleiding	<p>Met deze brief reageert indiener op uw ontwerpbesluit van 10 januari 2023 Beheerplan Leekstermeergebied – ruimte voor vogels. Via deze weg vraagt indiener het bevoegd gezag om de inhoud van het beheerplan aan te passen aan de meest recente verschenen literatuur met betrekking tot de ecologische vereisten voor de beschermde soorten.</p> <p>Indiener betreurt het dat in de voorbereiding van dit beheerplan niet intensiever is samengewerkt om de beschikbare kennis over de door ons beheerde terreinen te gebruiken om het beheerplan te actualiseren naar de huidige en toekomstige ontwikkelingen.</p> <p>In de bijlage vindt u puntsgewijs de aanvullingen en wijzingen die eerder in het proces zijn ingebracht bij het bespreken van het concept beheerplan en die naar inziens van indiener onvoldoende zijn verwerkt in dit beheerplan. Met het indienen van deze zienswijze wil indiener hierom nogmaals verzoeken.</p>	<p>Betreft dezelfde zienswijze als De Onlanden, Het Groninger Landschap en Natuur- en milieufederatie Drenthe. Voor onze reactie op indieners zienswijze verwijzen wij naar onze reactie op indieners 4.</p>	
		05-2	Samenvatting beheerplan	<p>De schuingedrukte tekst is 1 op 1 overgenomen uit het beheerplan om duidelijk te maken om welke punten/zinsnede de aanvulling cq. wijziging betrekking op heeft.</p> <p>In de samenvatting (6) wordt gesproken over de aanwijzing; <i>als Vogelrichtlijngebied is het Leekstermeergebied niet stikstofgevoelig</i>. Echter als gekeken wordt naar de drukfactoren die de gunstig staat van instandhouding (GVS) van de kwartelkoning in de weg staan wordt Vermesting (bodem, water) incl. N-depositie als een hoog negatief effect aangeduid (SOVON, 2022k). Gelet op voorgaande en de ongunstige staat van instandhouding met betrekking tot de kwartelkoning moet onzes inziens het Leekstermeer wel worden aangemerkt als stikstofgevoeligheid. Indiener verzoekt u om dit standpunt aan te passen en in overeenstemming te brengen met de</p>		

			<p>meest recente gepubliceerde literatuur in het kader van het strategisch plan natura 2000 (SOVON, 2022k).</p> <p>In de samenvatting (blz 6) <i>'De oorzaak van het beheerplan'</i>. Door te erkennen dat een van de grootste drukfactoren voor het ontbreken van geschikt broedbiotoop voor de kwartelkoning komt door vermesting, dat leidt tot snellere vegetatiesuccessie en verdichting van de vegetatie waarmee de kwaliteit van het leefgebied afneemt (SOVON, 2022k) ligt een deel van het behalen van het instandhoudingsdoel in het Leekstermeergebied niet buiten de invloedssfeer van Nederland. Wij verzoeken dan ook om maatregelen op te nemen in dit beheerplan voor kwaliteitsverbetering van het leefgebied (broedbiotoop) van kwartelkoning in het Leekstermeergebied.</p>		
		H3 – Ontwikkeling na inrichting (2012-2018)	<p>Hoofdstuk 3, blz 19 – Ontwikkeling na inrichting (2012 – 2028)</p> <p><i>'Zo is het gebied in trek bij de roerdomp en werd in 2020 een voor Nederland hoog aantal broedpaar (22) geteld, wat vergelijkbaar is met topgebieden voor deze soort (med. T. Weeke, Staatsbosbeheer)'.</i></p> <p>Staatsbosbeheer verzoekt u om deze constatering van de medewerkster te vervangen voor (Sovon, 2022r), de literatuuronderbouwing die als kennis is aangedragen in de conceptfase van het beheerplan. In de bouwsteen A021 Roerdomp (Sovon, 2022r) is opgenomen dat de belangrijkste gebieden voor roerdomp zijn: de Wieden en Weerribben (OV) met meer dan 30 paar, de Alde Faenen, het Leekstermeergebied, de Zaanstreek, de Biesbosch, Het Rijntakkengebied en de Rottige Meente met ieder tussen de 10 en 15 paar.</p>		
		H 3.4 – beschrijving porseleinhoen	<p>Hoofdstuk 3.4 – blz 24; beschrijving porseleinhoen;</p> <p><i>'De Nederlandse populatie is klein maar stabiel.'</i></p> <p>Echter in Sovon 2022p, wordt gesteld dat de huidige populatieomvang 2015-2020 220 (120-360) paren is</p>		

			<p>en de beoordeling voor de korte termijntrend 2009-2020 een matige afname (-4,2% per jaar) en de beoordeling voor de lange termijn trend 1990-2020 een matige afname (-2,0% per jaar) is. Dit is een daling en niet stabiel. Indieners verzoeken u om de beoordeling aan te passen conform de recente literatuur: De Nederlandse populatie is klein met een matige afname (Sovon, 2022p).</p> <p>Blz 26. In de paragraaf behoud van het aantal broedpaar en biotoop van porseleinhoen. <i>'De kans bestaat dat verdere ontwikkeling van het moerasgebied zorgt voor minder gunstige omstandigheden. Het is daarom wel belangrijk dat er voldoende pioniersituaties in het gebied aanwezig blijven. Doordat de ontwikkeling van de vegetatie na inrichting van de waterberging spontaan is, is niet precies aan te geven waar en hoeveel geschikt broedgebied voor het porseleinhoen is en nog zal ontstaan.'</i> Indieners verzoeken in aanvulling op bovenstaande paragraaf de kennislacune op te nemen voor de invasieve exoot grote waternavel. Deze exoot woekert in de overgangszone tussen water en oever en bedekt (versnelt) de waterlaag tussen het riet en de eerste droogvallende oever. In hoeverre deze exoot daarmee het biotoop van de porseleinhoen, die afhankelijk is van pioniersituaties, beïnvloedt is onbekend. Graag toevoegen dat de invloed van grote waternavel op het biotoop van porseleinhoen niet bekend is.</p>		
		Beschrijving kwartelkoning	<p>Blz 27 – beschrijving kwartelkoning; <i>'De kwartelkoning is gebaat bij niet al te dicht, kruidenrijk en vochtig grasland dat voldoende hoog kan opgroeien om volwassen en jonge vogels dekking te geven (Green et al. 1997).'</i> Na deze zin de volgende literatuurkennis toevoegen; Als broedhabitat prefereren de vogels vegetaties die bij aankomst ten minste 20-30 cm hoog zijn en voldoende dekking bieden, maar tegelijk niet te dicht zijn om</p>		

loopbewegingen te beperken (Sovon, 2022k).

Blz 30 – beschrijving kwartelkoning;
'Belangrijk is verder dat de vegetatie tot laat in het seizoen aanwezig blijft. Met name langs de randen van het gebied bevinden zich percelen met vochtige schraallanden en bloemrijke graslanden, met potentieel geschikt broedbiotoop voor kwartelkoning.'

De beschreven percelen in bovenstaande paragraaf zijn juist de schralere percelen in het Leekstermeergebied. En hebben daarmee een vegetatie die goed doorloopbaar is voor de kwartelkoning (Sovon, 2022k). Dit pleit voor het verschralen van vegetatie in delen van het Leekstermeer die zijn aangewezen als potentieel broedbiotoop van de kwartelkoning.

Blz 30 – beschrijving kwartelkoning;
'De beoogde percelen voor kwartelkoning worden door een toenemend aantal overzomerende ganzen (voornamelijk grauwe ganzen) grotendeels kaal gegeten.'
Verduidelijking in de tekst aan te geven. Deze situatie speelt alleen aan de noordkant van het Leekstermeer en deze populatie ganzen bestaat grotendeels uit soepganzen. Daarnaast is er sprake van overzomerende (grauwe) ganzen aan de noordwestkant van het Leekstermeer. Deze graslanden zijn niet aangewezen als potentieel leefgebied van de kwartelkoning.

Blz 30-31 – beschrijving kwartelkoning;
'Mogelijk is hierdoor het gras te kort voor de kwartelkoningen als deze uit hun winterkwartieren terugkeren om te broeden (med. R. Oosterhuis, HDL).'
Het Drents Landschap is geen beheerder in het Leekstermeergebied, graag referentie aanpassen als mondelinge mededeling van dhr. Oosterhuis.

			<p>Beschrijving rietzanger</p>	<p>Blz 32 – beschrijving rietzanger; <i>'Idealiter is er in het leefgebied zowel jong als overjarig riet aanwezig in combinatie met een goed ontwikkelde kruidlaag.'</i> Voor het voortbestaan van de jonge als overjarige rietvegetaties zijn er mogelijke bedreigingen in het Leekstermeergebied waarop (nog) geen antwoord bestaat. Een van de bedreigingen heeft betrekking tot de aanwezigheid van de invasieve exoot grote waternavel. Hoe deze soort kan zorgen voor veranderingen in het biotoop van de rietzanger zijn (nog) niet te beantwoorden. Indieners verzoeken u om onderzoeksvragen op te nemen in het beheerplan over het voortbestaan van de jonge en overjarige rietvegetaties en aan te duiden als kennislacunes.</p>		
			<p>Niet-broedvogels</p>	<p>Blz 35 – niet-broedvogels; <i>'Op de slaapplaatsen zal de verstoring minder groot zijn, dit vanwege de verschillen in periode van gebruik. Waterrecreanten gebruiken het open water van het Leekstermeer vooral in de zomer.'</i> Uit dit recente onderzoek (zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdatawatersportseizoen-wordt-steeds-langer/) wordt duidelijk dat het naseizoen tegenwoordig doorloopt tot in oktober en het voorseizoen al begint in april. Met name het langer doorlopen van het watersportseizoen tot in oktober kan conflicteren met de rust die nodig is op het Leekstermeer om te functioneren als slaapplaats. Met deze nieuwe gegevens kan niet worden beweerd dat er geen overlap van gebruik is tussen waterrecreanten en niet-broedvogels, zoals in bovenstaande paragraaf in het beheerplan is opgenomen. Indieners verzoeken om dit te benoemen als kennislacune en onderzoeksvragen in het beheerplan op te nemen en eventueel daaruit voortvloeiende beheermaatregelen.</p>		
			<p>Kolgans</p>	<p>Blz 37 – kolgans;</p>		

				<p><i>'In de zomer wordt niet geteld, aangezien de aantallen kolganzen dan beperkt zijn tot enkele (zeldzame) broedgevallen.'</i></p> <p>Eens in de 6 jaar worden de broedvogels geteld in het kader van de SNL-monitoring, daarbij hoort ook de kolgans. Graag aanpassen in de tekst.</p>		
			Brandgans	<p>Blz 38 – brandgans; <i>'Recent heeft zich een broedpopulatie ontwikkeld in het Oostzeegebied, en inmiddels broeden er ook brandganzen in Nederland.'</i></p> <p>Graag bovenstaande informatie aanvullen met de volgende bestaande terreinkennis. In het Leekstermeergebied broeden in dezelfde hoek, de noordkant van het Leekstermeer, sinds enkele jaren enkele brandganzen. Deze broedgevallen worden jaarlijks geteld door een vrijwilliger van Sovon. Door het jaarlijkse tellen van de broedgevallen en overleving van de jongen wordt goed de vinger aan de pols gehouden om mogelijke schade door deze nieuwe broedvogels op instandhoudingsdoelen snel in beeld te krijgen.</p>		
			H4 – Toetsing instandhoudingsdoelen – kwartelkoning	<p>Blz 42-H4 Toetsing instandhoudingsdoelen – kwartelkoning <i>'Mogelijk speelt de begrazingsdruk van zomerganzen hierin een rol, of dat het aantal broedgevallen achterblijft door de negatieve trend in heel West-Europa.'</i></p> <p>Graag bovenstaande toetsing aanpassen aan de meest recente literatuur (Sovon, 2022k). Hierin wordt meer aandacht besteed aan de kwaliteit van het broedbiotoop (doorloopbaarheid van de vegetatie) en geschikt broedbiotoop later in het broedseizoen voor het tweede legsel. Daarnaast zijn de zomerganzen in het Leekstermeergebied voornamelijk soepganzen en komen maar gedeeltelijk voor in het potentieel leefgebied van de kwartelkoning (alleen ten noorden van het Leekstermeer). Voor het weren van (soep)ganzen uit potentieel broedgebied van de kwartelkoning zijn geen maatregelen opgenomen in het beheerplan. In het Naardermeergebied zijn succesvolle</p>		

				<p>maatregelen genomen om oever- en rietvegetaties te herstellen c.q. te beschermen tegen ganzen zodat het broedbiotoop voor purperreiger in stand blijft. Deze maatregel zou mogelijk ook in het Leekstermeer gebied kunnen worden toegepast ten behoeve van de kwartelkoning. In het kader van de negatieve trend in heel West-Europa en het niet behalen van de doelstelling moet ook worden erkend dat uit de recente literatuur op lokaal niveau daadwerkelijk wel succesvolle maatregelen ten behoeve van de populatie kan worden genomen. Zie Sovon, 2022k; In Schotland, waar het aantal plaatstrouwe vogels veel groter is, leidde inzet van gerichte maatregelen op grotere schaal binnen enkele jaren tot een belangrijk herstel van de populatie. Gericht beheer is daarmee bewezen effectief.</p>		
			Tabel drukfactoren broedvogels	<p>Blz 42 – omschrijving bij tabel 9. <i>‘Hierbij is aangesloten bij de Artikel 12-rapportage van 2020 (Van Kleunen et al. 2020, bijlage 6.1 & 6.2).’</i> Indieners vragen om de benoemde drukfactoren onder het kopje knelpunten en maatregelen uit de recent gepubliceerde Bouwstenen ten behoeve van het strategisch plan Natura 2000 (Sovon, 2022p en k) ook terug te laten komen in tabel 9.</p> <p>Blz 43 tabel 9 – Porseleinhoen De drukfactor invasieve exoten toevoegen</p> <p>Blz 43. Samenvatting onder de tabel over kwartelkoning <i>‘Voor de kwartelkoning komen twee mogelijke knelpunten of drukfactoren naar voren. Het gaat daarbij om overbegrazing door zomerganzen en een verschuiving op hoger populatieniveau naar oostelijker broedgebied.’</i> Zoals ook aangegeven in Sovon, 2022k in opdracht van het ministerie van LNV zijn er ook andere drukfactoren van belang voor de instandhouding van de kwartelkoning, namelijk vermessing, spontane ontwikkeling, versnippering</p>		

			<p>van leefgebied, schaalvergroting intensivering agrarisch gebruik, natuur- en landschapsbeheer, dynamiek oppervlaktewater etc. Gelet op voorgaande en de ongunstige staat van instandhouding met betrekking tot de kwartelkoning op landelijk niveau moet ons inziens voor het Leekstermeergebied beter in het beheerplan worden onderbouwd of het bovenstaande drukfactoren aanwezig zijn of niet. Indieners verzoeken u om per drukfactor een duidelijke onderbouwing in het beheerplan op te nemen waaruit geconcludeerd wordt of deze ook in het Leekstermeergebied geldt.</p> <p>In de bouwsteenanalyse (Sovon, 2022k) is het knelpunt van verandering in verspreiding van de soort door klimaatverandering niet benoemd. Uit de literatuur blijkt dat verbetering en herstel van broedmogelijkheden in ons land leidt tot een groter aandeel eigen aanwas (Koffijberg et al. 2021) en daarmee de inschatting dat in 2050 wordt voldaan aan de doelstelling voor de gunstige staat van instandhouding voor kwartelkoning.</p>	
		Tabel 10 Drukfactoren wintergasten	<p>Tabel 10 – drukfactoren Smient Graag de drukfactoren smient in overeenstemming brengen met de meest recente literatuur (Sovon, 2022s).</p> <p>Blz 47 – paragraaf onder tabel 10 <i>‘Wellicht speelt voor deze soort een verschuiving op hoger populatieniveau binnen of buiten de EU.’</i> Het benoemen van dit knelpunt voor het niet behalen van het doel in het Leekstermeergebied past niet binnen de landelijke trend. Op landelijk schaal is er sinds 2011 sprake van stabiele populatie en de verwachting is dat dit ook blijft in de toekomst (zie Sovon, 2022s). Dat er in het Leekstermeer in tegenstelling de landelijk trend toch sprake is van achteruitgang in aantallen moet dan gerelateerd zijn aan een lokale drukfactor. Het is belangrijk om deze drukfactor in het beheerplan te identificeren of anders de kennislacunes</p>	

				te benoemen en onderzoeksvragen in dit beheerplan op te nemen.		
			H5 Visie en uitwerking kernopgaven en instandhoudingsdoelen	<p>H5- blz 49 <i>'Ten dele, omdat de kwartelkoning als doelsoort geen typische moerasvogel is, maar meer gebaat is bij vochtige schraallanden. Deze zijn weliswaar aanwezig in het gebied, maar zijn wellicht niet voldoende geschikt, gezien de populatieontwikkeling over de afgelopen jaren.'</i> Indieners vragen u te verduidelijken waarom de vochtige schraallanden niet geschikt zouden zijn.</p> <p>Blz 49 <i>'Ontwikkelingen in de rest van het (internationale) leefgebied spelen een belangrijke rol in realisatie van de doelen en daar heeft het beheer in het Leekstermeergebied geen invloed op.'</i> Indieners vragen u deze tekst te nuanceren. Het klopt inderdaad dat de populatieontwikkeling op grote schaal belangrijk is voor het behalen van de doelen, maar door de rol van bijv. sleutelpopulatie rietzanger heeft het beheer in het Leekstermeergebied ook daadwerkelijk wel invloed op de internationale verspreiding/populatie.</p> <p>Blz 49 – Inrichting <i>'Inrichting van natuur als moeras en verschaalde graslanden zorgt voor vermindering van foerageermogelijkheden voor wintervogels. Te ver doorgevoerde vermindering is niet wenselijk.'</i> Deze constatering is juist maar vraag ook om nuance. Door het hoge eiwitgehalte in de landbouw graslanden zijn deze juist zeer geschikt geworden voor de ganzen, waardoor deze gebieden ook belangrijker zijn geworden als foerageergebied. Voorheen werden deze rijkere graslanden alleen gevonden langs de grote rivieren. Ook jonge rietlanden, met jonge rietloten, zijn erg eiwitrijk voedsel voor ganzen. Dit betekent dat buiten de</p>		

			<p>Natura 2000 begrenzing ook voldoende foerageer- en rustgebieden aanwezig moeten blijven, zowel in omvang als kwaliteit om de instandhoudingsdoelen binnen het Natura 2000-gebied te halen.</p> <p>Blz 49 – beheer <i>'Deze opslag mag niet belemmerend gaan werken voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen. Indien dat het geval is moet opslag worden verwijderd. Voor goed beheer van kwartelkoningpercelen is een aangepast maairegime nodig (extra laat maaien).'</i> Met betrekking tot het verwijderen van opslag kan het ook in de toekomst noodzakelijk zijn dat delen van het moeras gereset moeten worden om alle stadia van vegetatieontwikkeling weer aanwezig te laten zijn in het gebied. Het is goed om hierin het beheer ruimte voor te vinden. Met betrekking tot de kwartelkoningpercelen is laat maaien zeker belangrijk, maar ook het verschralen van de graslanden blijft een aandachtspunt. De vegetatie moet immers goed doorloopbaar zijn (Sovon 2022k).</p> <p>Blz 49 – maatregelen <i>'Voor de meeste soorten blijft dat het gebied voldoet, waardoor daarvoor geen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn en het reguliere beheer voldoet.'</i> Graag deze tekst nuanceren. Met betrekking tot de bestrijding van exoten voldoet het reguliere beheer niet.</p>		
		Onderzoek kwartelkoning	<p>Blz 50 – onderzoek kwartelkoning <i>'Inundatie in de winter kan daarbij nuttig zijn.'</i> Dit klopt maar brengt ook een risico met zich mee door de aanvoer van nutriënten (gebonden aan slibdelen) en daarmee verdichting/verruiging van de graslanden bij slechte waterkwaliteit. Is deze factor voldoende in beeld?</p>		

Blz 50 – onderzoek kwartelkoning
'Het maaien zelf moet in percelen met kwartelkoningjongen van binnen naar buiten plaatsvinden, waarbij delen vegetatie blijven staan. Op deze wijze kunnen de voor maaien kwetsbare jongen naar veilige delen van het terrein uitwijken.'

Mogelijk is er toch te weinig overblijvende vegetatie aanwezig om ook een succesvol 2e legsel groot te krijgen, zie Sovon 2022k.

Blz 50 – onderzoek kwartelkoning
'Binnen het Leekstermeergebied is voldoende op deze wijze beheerd leefgebied voor handen.'

Binnen het Leekstermeergebied zijn er inderdaad voldoende terreinen aanwezig met het goede maaibeheer, echter is het broedbiotoop achteruitgegaan door verdichting van de grasvegetatie. Hierdoor kan een beheerknelpunt ontstaan doordat verschalingsbeheer van graslanden niet in overeenstemming is met het maaibeheer voor kwartelkoning. Mogelijk is het nodig om over een groter oppervlak potentieel leefgebied voor de kwartelkoning aan te wijzen om op percelen toch verschalingsbeheer te kunnen toepassen mocht dat nodig zijn.

Blz 50 onderzoek kwartelkoning
'Nader onderzoek of deelname aan bestaand onderzoek naar de oorzaken van deze achteruitgang is nodig, zodat mogelijk in de toekomst nog gericht maatregelen kunnen worden genomen om de dalende trend te keren, indien noodzakelijk.'

In de bouwsteen kwartelkoning (Sovon 2022k) wordt aangegeven dat groei van de lokale populatie mogelijk is door grootschalig de juiste beheermaatregelen worden uitgevoerd in goed broedbiotoop. In De Onlanden is (ruimte voor) geschikt biotoop, dit ligt echter voornamelijk in het

			<p>oostelijk deelgebied en buiten de huidige begrenzing van Natura 2000. Indiëners pleiten ervoor dat bij het onderzoek naar de achteruitgang van de kwartelkoning en mogelijke beheermaatregelen de gehele Onlanden beschouwd worden.</p> <p>Blz 50 – onderzoek kwartelkoning <i>‘• knelpunten aanwezigheid zomerganzen en oplossingsrichtingen;’</i> De aanwezigheid van de populatie verwilderde soepganzen, die de bestaande rietkraag aan de noordzijde van het Leekstermeer in potentieel leefgebied van de kwartelkoning hebben vernield en daarmee hebben gezorgd voor het afkalven van de oevers, is te herstellen met beheermaatregelen. Recent zijn in het Naardermeer rietoevers succesvol hersteld door met speciale netten ganzen uit de oevers te weren, waardoor de achterliggende gebieden ook minder interessant worden.</p> <p>Blz 50 onderzoek kwartelkoning <i>‘Kwantificeren van het leefgebied van de kwartelkoning op basis van objectieve omgevingscondities, zodat overgegaan kan worden van het beschermen van het instandhoudingsdoel op aantal aanwezige broedparen naar het areaal geschikt leefgebied voor het aantal geschikte broedparen.’</i> Daarbij moet ook de vraag gesteld worden of het areaal geschikt leefgebied van voldoende kwaliteit is. Is de vegetatie geschikt en ook het voedselaanbod/kwaliteit voldoende, zodat ook jongen groot worden (zie Sovon, 2022k)</p>		
		Onderzoek Smient	<p>Blz 50 Onderzoek Smient <i>‘Er moet onderzocht worden waarom de aantallen achterblijven ondanks ogenschijnlijk voldoende rusten foerageergebied.’</i> Graag deze stelling aanpassen in het licht van het recente onderzoek van het verlengen van het</p>		

				<p>watersportseizoen (zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdata-watersportseizoenwordt-steeds-langer/), waardoor een overlap is in gebruik tussen recreanten en de aanwezigheid van overwinterende smienten. Hierdoor is niet op voorhand te zeggen dat er voldoende rust aanwezig is, want hierop is nooit onderzoek verricht. In het kader hiervan onderzoeksvragen in het beheerplan opnemen voor de smient.</p>		
			H6. Uitvoering (par. 1&2)	<p>H6.1 blz 52 <i>'De verantwoordelijkheid voor een juist beheer van het gebied ligt primair bij de terreineigenaren: Staatsbosbeheer en de stichting Het Groninger Landschap.'</i> De hier beschreven verantwoordelijkheid graag nuanceren. Het uitvoeren van het juiste beheer ligt inderdaad primair bij de terreineigenaren maar het verstrekken van de financiële middelen voor de uitvoering ligt bij de provincies.</p> <p>H6.2 blz 52 <i>'Door de inrichting ontstaan grote oppervlaktes plasdrasgebied, met in de winter hoge peilen, die in de zomer licht uitzakken. Door de inrichting is nieuw broedgebied ontstaan voor onder meer porseleinhoen en rietzanger, maar zal de hydrologische situatie van weilanden waarin de kwartelkoning leefgebied heeft ook verbeteren. Vanaf de realisatie wordt hier een beperkt beheer op uitgevoerd dat gericht is op het openhouden van het landschap.'</i> Graag een verduidelijk wat hier wordt bedoeld. Welke maatregelen worden uitgevoerd voor het openhouden van het landschap?</p> <p>H6.2 blz 52-53 <i>'Ook het verwijderen van schadelijke exotische planten maakt onderdeel uit van het regulier beheer van het gebied.'</i></p>		

				<p>Bovenstaande zin aanpassen aan de vergoedingen die worden verstrekt vanuit SNL. Hierin is geen vergoeding voor verwijdering van invasieve exoten opgenomen. Dat maakt dat het verwijderen van schadelijke exotische planten geen onderdeel is van het regulier beheer door de terreineigenaren. Dit is aanvullend beheer waarvoor aanvullende financiële middelen beschikbaar moeten worden gesteld.</p>		
			H6.3 – Monitoring	<p>H6.3 blz 54 – monitoring <i>'Naast deze vogeltellingen worden ook overige monitoringsprogramma's uitgevoerd in het Leekstermeergebied. Het gaat dan met name over de monitoring van de flora, de overige fauna en de abiotiek (waterpeilen, waterkwaliteit etc.). De relaties van deze monitoring met de instandhoudingsdoelen van het Leekstermeergebied zijn echter indirect en daarom worden ze hier verder buiten beschouwing gelaten.'</i> Graag toelichten waarom. Het verloop van de waterpeilen en de ontwikkeling van de waterkwaliteit heeft invloed op de kwaliteit van het moeras en daarmee op het broedbiotoop van porseleinhoen en rietzanger. De ontwikkelingen in abiotische factoren zullen daarom goed in de gaten gehouden moeten worden.</p> <p>H6.3 blz 56 – Monitoring <i>'Omdat de aantallen smienten de afgelopen jaren is gedaald zal onderzoek in combinatie met monitoring moeten plaatsvinden naar de oorzaak van deze achteruitgang. Naast onderzoek binnen de begrenzing, zal ook verkenning van het aantal smienten in de 5-kilometerschil onderdeel uitmaken van dergelijk onderzoek.'</i> Deze opmerking geldt ook voor de kwartelkoning? Toevoegen aan de tekst.</p> <p>H6.3 blz 57 – Monitoring</p>		

			<p><i>'Voor de kwartelkoning is de verwachting dat binnen de metingen van het NEM eveneens afdoende monitoring plaatsvindt.'</i></p> <p>Binnen de NEM monitoring wordt alleen de aan- en afwezigheid van de kwartelkoning waargenomen, er wordt geen uitspraak gedaan over de kwaliteit van het leefgebied in voor- of achteruitgang. Door de gevoeligheid van het broedbiotoop van de kwartelkoning voor verdichting van de vegetatie is aanvullende monitoring over de toestand van de vegetatie belangrijk om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van het leefgebied. Indieners verzoeken u ook om aanvullende monitoring op te nemen in dit beheerplan.</p> <p>H6.3 blz 57 - monitoring <i>'Voor smient is aanvullend onderzoek nodig naar de reden van de achteruitgang. Naar aanleiding van de uitkomst kan aanvullende monitoring nodig zijn. Deze wordt dan geïmplementeerd.'</i></p> <p>In bovenstaande zin mist het woord 'maatregelen'. Aan de hand van het aanvullend onderzoek kan de uitkomst inderdaad leiden tot aanvullende monitoring, maar het kan ook leiden tot aanvullend maatregelen voor het behalen van het instandhoudingsdoel. Ons inziens moeten deze aanvullende maatregelen dan ook worden geïmplementeerd.</p>		
		H6.6 – Communicatie	<p>H6.6 blz 61 – communicatie <i>'De gebiedsgroep is een belangrijk platform voor communicatie. Binnen de gebiedsgroep worden ook vervolgstappen voor communicatie besproken. Het beheerplan is opgesteld door het bevoegde gezag in samenwerking met de organisaties die zijn betrokken bij de uitvoering.'</i></p> <p>Bij de actualisatie van het beheerplan is naar onze mening de ecologische- en terreinkennis van de terreinbeherende organisaties en de stichting Natuurbelang De Onlanden niet optimaal benut. Indieners hopen dat in de nabije toekomst de samenwerking beter zal worden ingevuld, waarbij</p>		

			<p>functioneren en ontwikkeling van het gebied centraal staat en zowel de effecten op als de kansen voor (doel)soorten uitgangspunt zijn. Aanknopingspunt hiervoor zijn niet alleen de doelsoorten maar ook zeker de kernopgaven die voor het gebied geformuleerd zijn.</p> <p>H6.6 blz 61 – communicatie <i>'Deze hebben bijgedragen aan de inhoud en onderschrijven de beschreven maatregelen. Voor Het Groninger Landschap en Staatsbosbeheer geldt dat het beheerplan fungeert als één van de kaders voor het beheer. Beide organisaties beschikken over voldoende kennis ten aanzien van de Natura 2000-doelen om een optimaal beheer te kunnen uitvoeren.'</i> Met de aanvulling dat het optimaal beheer wordt uitgevoerd binnen de financiële kaders die beschikbaar worden gesteld door de provincies.</p>		
		H6.7 – Sociaal-economisch perspectief	<p>H6.7 blz 62 Sociaal- economisch perspectief <i>'Het college van Gedeputeerde Staten van Drenthe stelt in zijn collegeprogramma voor om via uitnodigingsplanologie ondernemers ruimte te bieden voor economische kansen in natuur en landschap en bij voorkeur in een vernieuwend segment. Maatwerk is het uitgangspunt, waarbij gekeken wordt naar een win-winsituatie: ecologisch en economisch.'</i> Zonder het inzicht waarom het instandhoudingsdoel voor de smient niet wordt gehaald, is op voorhand niet duidelijk of het gebied nog meer draagkracht biedt voor economische ontwikkelingen. Door bovenstaande te stellen in het beheerplan wordt mogelijk ten onrechte ruimte geschetst die niet aanwezig is. Vanuit de Wet Natuurbescherming en de Europese richtlijnen moet er sprake zijn voor een positieve balans voor de natuur met daarbinnen economische medegebruik waarbij de natuurlijke waarden voorop blijven staan. Vertel hier ook het eerlijke verhaal dat verdere groei van de recreatie binnen het Leekstermeergebied</p>		

mogelijk ook niet kan.

H6.7 blz 62 Sociaal- economisch perspectief
'Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van afspraken streeft de provincie naar een balans tussen natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de werkgelegenheid en/of de leefbaarheid mét aandacht voor ontwikkelingen die Drenthe beter op de kaart zetten.'

Bovenstaande zin aanpassen in: 'Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van afspraken streeft de provincie naar een balans tussen natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de leefomgeving op korte en langere termijn, waarbij de bestaande natuurwaarden en biodiversiteitswaarden in het Natura 2000 gebied worden behouden voor de toekomstige generaties.

H6.7 blz 62-63 Sociaal- economisch perspectief
'Het Natura 2000-gebied levert ook andere diensten aan de maatschappij: schoon water, rust, een plek om te ontspannen en te recreëren, landschappelijke waarde, identiteit, een mooie woonomgeving, enzovoort.'

Bovenstaande diensten uitbreiden met waterveiligheid en opslag van CO2. Daarnaast is het Leekstermeergebied een belangrijke verbindende schakel tussen de Noord-Drentse beken en het Groninger kleigebied.

H6.7 blz 63 Sociaal- economisch perspectief
'Recreatie en toerisme zorgen voor werkgelegenheid en dragen bij aan versterking van de leefbaarheid van het omliggende gebied. Recreatie en toerisme vormen een belangrijke inkomstenbron voor nabijgelegen horecagelegenheden en verblijfsaccommodaties. Regionale ondernemers gebruiken de natuurwaarden en de

			<p><i>rust van het Leekstermeergebied als toegevoegde waarde voor hun onderneming, zodat het natuurgebied bijdraagt aan de economische ontwikkeling van het gebied.'</i></p> <p>Graag de tekst aanvullen met dat bovenstaand met elkaar in balans moeten zijn en dat medegebruik de huidige natuurwaarden niet mogen schaden. Er wordt geen duiding gegeven aan het niveau van natuurwaarden en rust en ruimte die daarvoor nodig zijn. Ook wordt niet op gebiedsniveau uitgewerkt hoe deze waarden worden geborgd voor de toekomst.</p> <p>H6.7 blz 63 Sociaal- economisch perspectief <i>'Een gebiedsgroep speelt een belangrijke rol in dit proces, waarbij belangen in beeld gebracht worden en toekomstperspectieven besproken worden, met ook aandacht voor de individuele agrarische- en recreatieondernemer en de bewoners van het gebied.'</i></p> <p>Graag verduidelijken hoe deze gebiedsgroep gaat functioneren. In afgelopen zes jaar is de gebiedsgroep twee keer bij elkaar geweest voor dit beheerplan, maar niet in de rol zoals hierboven wordt beschreven.</p>		
		H7.1 – Omgevingswet	<p>H7.1 blz 65 Omgevingswet <i>'Naar verwachting treedt op 1 juli 2022 de Omgevingswet in werking.'</i></p> <p>Graag deze datum aanpassen aan de nieuwste inzichten.</p>		
		H7.3 – Handhaving	<p>H7.3 blz 71 – handhaving <i>'Het Leekstermeergebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Dat betekent dat veel activiteiten potentieel verstoring van vogels kunnen veroorzaken (zie ook Tabel 9 en 10). Denk hierbij aan geluids-, visuele en fysieke verstoring. Met name voor de rietzones is rust belangrijk, maar ook op het meer zelf in de winterperiode.'</i></p> <p>Het klopt inderdaad dat betreding van rietzones funest is, want hierdoor wordt een oever toegankelijk voor ganzen en dan wordt al het riet opgegeten en kalft de oever af. Daarnaast is rust in de schemering essentieel om het Leekstermeer te laten functioneren als slaappleats voor</p>		

			<p>niet-broedvogels. Gerichte handhaving op activiteiten in de schemering moet prioriteit hebben in dit gebied.</p> <p>H7.3 blz 71 – handhaving <i>'Voor de meeste activiteiten gelden regels die vervat zijn in wetten en verordeningen. Frequent is echter ook sprake van illegale activiteiten. Juist in verstoringgevoelige Vogelrichtlijngebieden is een strikte handhaving dan ook nodig om schade aan doelen te beperken en liefst te voorkomen.'</i> En daarmee ook een mogelijk negatief effect op instandhoudingsdoelstellingen. We pleiten, in navolging op de brief van aan de gemeentes Noordenveld en Tynaarlo (dd. 20210708), om de regels omtrent openstelling duidelijk en eenduidig te maken, hierover duidelijk en eenduidig te communiceren naar de omgeving en ondernemers en samenwerking en voldoende handhaving op te als beheermaatregel.</p>		
		Literatuur bij zienswijze	<p>Literatuur Sovon. 2022k. Kwartelkoning <i>Crex crex</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovonrapport2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022r. Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovon-rapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022p. Porseleinhoen <i>Porzana porzana</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovon-rapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p> <p>Sovon. 2022s. Smient <i>Mareca Penelope</i>. Bouwsteen ten behoeve van Strategisch Plan Natura 2000. Sovonrapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.</p>		

				<p>Watersportrecreatie 2022; NBTC en Waterrecreatie NL, 2022, Watersportonderzoek 2021 zie https://waterrecreatienederland.nl/2022/08/watersportdata-watersportseizoen-wordt-steeds-langer/)</p>		
			Inleiding	<p>Met deze brief reageert indiener op uw ontwerpbesluit van 10 januari 2023 Beheerplan Leekstermeergebied – ruimte voor vogels. Via deze weg vraagt indiener het bevoegd gezag om de inhoud van het beheerplan aan te passen aan de meest recente verschenen literatuur met betrekking tot de ecologische vereisten voor de beschermde soorten.</p> <p>Indiener betreurt het dat in de voorbereiding van dit beheerplan niet intensiever is samengewerkt om de beschikbare kennis over de door ons beheerde terreinen te gebruiken om het beheerplan te actualiseren naar de huidige en toekomstige ontwikkelingen.</p> <p>In de bijlage vindt u puntsgewijs de aanvullingen en wijzingen die eerder in het proces zijn ingebracht bij het bespreken van het concept beheerplan en die naar inziens van Indiener onvoldoende zijn verwerkt in dit beheerplan. Met het indienen van deze zienswijze wil indiener hierom nogmaals verzoeken.</p>		